

Universitat
de les Illes Balears

Títol: Pràctiques restauratives com a mètode preventiu de l'abandó i el fracàs escolar als IES de les Illes Balears

NOM AUTOR: CLEMENTE RAMÍREZ RAMÍREZ

Memòria del Treball de Fi de Màster

Màster Universitari Formació del Professorat
(Especialitat/Itinerari de Tecnologia de Serveis)

de la

UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARS

Curs Acadèmic: 2017-2018

Data 1 de juny de 2018

Nom Tutor del Treball: Marta Escoda Trobat

Resum

Aquest treball de final de màster se centra en les pràctiques restauratives com a alternativa preventiva de l'abandó i el fracàs escolar de les Illes Balears.

Es realitza una aproximació teòrica al concepte de pràctiques restauratives, s'ofereixen diferents processos d'ús de les mateixes i es descriuen diferents accions que es duen a terme a la comunitat educativa. D'altra banda, es realitza una anàlisi que versa en l'abandonament i el fracàs escolar a les Illes Balears i també es descriuen diferents programes que es realitzen a l'actualitat. Segons les dades quant a abandó i fracàs escolar existents a les Illes Balears, es detecta la necessitat de treballar en alternatives que puguin prevenir i donar resposta a aquesta qüestió des dels centres de secundària.

La proposta de projecte parteix de les pràctiques restauratives com a acció innovadora que pot ajudar a millorar la cohesió grupal i el benestar de la comunitat educativa, oferint un espai preventiu i d'expressió on l'alumnat pugui manifestar les seves situacions, emocions, dubtes o conflictes.

Aquesta proposta, realitza un procés d'ensenyament-aprenentatge de les pràctiques restauratives reunint diferents activitats contextualitzades en el Pla d'Acció Tutorial d'un grup de 1r d'ESO a un centre de secundària de les Illes Balears.

Índex

1. Introducció.	4
2. Objectius.	5
3. Estat de la qüestió.	6
3.1. Pràctiques restauratives.	6
3.2. Abandonament escolar i fracàs escolar a les Illes Balears.	12
3.3. Experiències que es realitzen envers les pràctiques restauratives.	19
3.4. Experiències quant a fracàs i abandó escolar.	22
4. Desenvolupament de la proposta: “PROGRAMA D’APRENTATGE I ÚS DE LES PRÀCTIQUES RESTAURATIVES ALS INSTITUTS D’ENSENYAMENTS DE SECUNDÀRIA”.	24
4.1. Introducció.	24
4.2. Objectius.	25
4.3. Destinataris.	25
4.4. Programa de treball.	27
4.5. Metodologia.	30
4.6. Recursos.	30
4.7. Activitats/reunions.	32
4.8. Temporalització.	38
4.9. Avaluació.	41
5. Conclusions.	42
6. Valoracions personals.	44
7. Referències bibliogràfiques.	45
8. Annexos.	49

Índex de gràfics

Gràfic 1. Abandonament escolar prematur a les Illes Balears 2016	16
Gràfic 2. Evolució de l'abandonament escolar prematur per curs escolar a les Illes Balears	17
Gràfic 3. Abandonament escolar prematur per comunitats autònomes 2016	17
Gràfic 4. Taxa bruta de població que gradua l'ESO per comunitats autònomes curs 2015-16	18
Gràfic 5. Programes preventius per millorar la convivència. Memòria de l’Institut per a la Convivència i l’Èxit Escolar. Curs 2016-2017	19

1. Introducció.

Les pràctiques restauratives són una innovadora metodologia de resolució i prevenció dels conflictes que consisteix a afavorir la reparació del dany en lloc d'aplicar un càstig o una sanció. Es basen en el concepte de justícia restaurativa i s'apliquen a diversos camps professionals d'entre ells l'educació.

El present treball de final de màster realitza una aproximació teòrica al concepte de pràctiques restauratives, les seves característiques i els processos que més s'utilitzen des d'un enfocament informal fins a arribar a un més formal.

A continuació es realitza una anàlisi del fenomen que la realitat educativa marca les Illes Balears com una de les Comunitats Autònomes amb més abandó prematur i fracàs escolar de l'estat.

Per realitzar una proposta educativa amb caràcter preventiu d'aquest fenomen, es realitza una descripció de diferents centres que han realitzat accions envers les pràctiques restauratives i els resultats que han obtingut. D'altra banda, es realitza una descripció de dos dels programes que es realitzen a les Illes Balears quant a abandó, fracàs i reinserció al sistema educatiu.

En darrer lloc, es realitza una proposta estructurada d'un projecte de pràctiques restauratives que es realitza a un centre d'educació secundària, iniciant-se a 1r d'ESO amb l'objectiu d'instaurar les pràctiques restauratives com a mesura de prevenció, a través de la millora de la convivència, de l'abandó i el fracàs educatiu a secundària.

2. Objectius.

1. Realitzar una aproximació teòrica al concepte pràctiques restauratives i la seva aplicació al món educatiu.
2. Analitzar la realitat educativa quant al fracàs i l'abandó prematur del sistema educatiu de les Illes Balears.
3. Descriure els diferents projectes que es realitzen en l'actualitat envers les pràctiques restauratives i l'abandó i el fracàs escolar.
4. Realitzar una proposta d'intervenció-ensenyament envers les pràctiques restauratives com a mètode preventiu dels conflictes el fracàs i l'abandó prematur a un centre de secundària.

3. Estat de la qüestió.

3.1. Pràctiques restauratives.

3.1.1. Conceptualització de les pràctiques restauratives.

Per començar a xerrar de pràctiques restauratives, hem de fer referència al concepte restauratiu o justícia restaurativa. Tal com afirma Schmitz, J. I Delgado Chu, M. (2012) *“la filosofia restaurativa es fonamenta en la convicció de què podem millorar la convivència humana quan les persones se senten que formen part d’una comunitat i que poden participar en els assumptes que els afecten.”*

La justícia restaurativa és contrària al concepte de justícia retributiva, ja que implica que davant un delictes es jutja a la persona responsable i, si es considera culpable, s’aplica un càstig com a mesura compensatòria. La justícia restaurativa suposa definir el conflicte com una oportunitat per a l’aprenentatge, per assumir responsabilitats i per reparar els danys de les víctimes.

Algunes investigacions fetes a Nova Zelanda, Gran Bretanya i els Estats Units, confirmen que el model de gestió de conflictes basat en el concepte restauratiu frena el comportament negatiu més eficientment que els models basats en la justícia retributiva, ja que:

- Redueixen considerablement la probabilitat de reincidència
- Faciliten la restauració de relacions entre les persones implicades
- Ajuden a instaurar un sentiment de pertinença a la comunitat
- Afavoreixen la reparació dels danys i a la víctima
- Augmenten la implicació personal en la resolució del conflicte i els nivells de satisfacció general de les persones afectades (Guia Milloren la Convivència amb les Pràctiques Restauratives, 2017)

Pel que fa a la definició de pràctiques restauratives, trobam un primer concepte global a partir de la definició que fa l’Institut Internacional de Pràctiques Restauratives, que descriu el concepte com una ciència social que estudia com generar capital social i assolir una disciplina social a través d’un aprenentatge i presa de decisions participatius (Wachtel, 2010). A més, defineix els seus objectius basant-se en les respostes que des d’aquestes es poden donar dins una comunitat: reduir el crim, la violència i la fustigació escolar; millorar la

conducta humana, enfortir la societat civil, proporcionar lideratge efectiu, restaurar relacions i reparar danys.

Amb aquesta definició trobam una pràctica que a dins els centres escolars de secundària pot ajudar a enfortir els vincles afectius entre les persones que formen part de la comunitat, donant una possible resposta a diferents conflictes que poden desencadenar un abandonament i/o fracàs escolar a més d'altres conflictes interpersonals que es poden donar entre els membres d'aquesta comunitat.

D'altra banda i seguint a F. Erra i L. Montejo, membres de l'Associació Catalana de Pràctiques Restauratives, ens defineixen el concepte com:

“un conjunt d'eines o respostes que ens serveixen per prevenir o resoldre conflictes i per millorar la convivència entre les persones que s'han vist o que es poden veure afectades per aquests conflictes. Es basen a reforçar o restaurar les relacions de convivència entre les persones i a reparar el dany quan calgui, a través d'implicar la comunitat en el procés i essent capaços d'enfocar-se a jutjar els fets i no pas les persones.” (F. Erra i L. Montejo, 2017)

Podem entendre que un dels objectius finals d'aquestes és fomentar el benestar de les persones que formen part d'una comunitat a través de la millora de la convivència.

Vecina, C. i Pomar M.B. (2013) defineixen el concepte com una metodologia que pretén fomentar la cohesió social en els seus diferents graus d'interacció, el que implica les relacions interpersonals o aquelles que impliquen als membres d'una comunitat en la presa de decisions. Aplicant aquestes pràctiques a l'àmbit educatiu podem entendre que pot incloure l'ajuda en la presa de decisions dels adolescents com a mètode preventiu del fracàs o l'abandonament prematur escolar. L'ajuda dels professionals que es troben dins una comunitat educativa es converteix en més que una figura docent, es converteix en una figura que s'implica dins l'àmbit purament educatiu de la persona.

Un dels objectius de les pràctiques restauratives és realitzar un treball amb i per la comunitat. La idea de la participació és un dels factors claus per aconseguir a través de la convivència la millora en les relacions socials per arribar a l'objectiu de comunitat cohesionada. La cooperació, el respecte, el

coneixement d'uns amb els altres així com la preocupació pel benestar, es tornen elements fonamentals així com la consciència segons com ens comportam amb les persones amb les que convivim. Aquestes pràctiques pretenen promoure i afavorir relacions positives i constructives entre les persones i organitzacions, utilitzant eines i tècniques que puguin controlar els processos de tensió i afavorir la reparació dels danys.

Tal com aclareix Vecina, C. i Pomar, M.B. (2013), dins l'àmbit educatiu la major part de la seva aplicació té un caràcter proactiu i preventiu, ja que d'una banda, es pretén la millora de la convivència a través de la creació de comunitat i, d'altra banda, afronten la resolució de conflictes a través de la reparació dels danys.

Així doncs, trobam en el concepte de pràctiques restauratives una nova concepció pedagògica: la pedagogia restaurativa. Aquest fet pot ajudar a la millora en les relacions de les persones que formen la comunitat educativa, no només des d'un enfocament que pretengui la millora de la convivència, sinó també que es converteixi en un canvi important de pensament i creences envers la disciplina, el seu propòsit i la seva pràctica.

Tal com afirma Hopkins (2011), no es poden desenvolupar les pràctiques restauratives sense els valors (respecte, empoderament, col·laboració, integritat, honestat...) i les habilitats que les sustenten (alfabetització emocional, empatia, obertura mental, escolta activa, gestió de conflictes...). Sense aquest canvi de mentalitat, el sistema de pràctiques restauratives es podria convertir en un càstig encobert. Així doncs, aquesta pedagogia restaurativa, només es podrà desenvolupar dins un sistema on la convivència no estigui dissociada del contingut curricular. Per tant, aquest enfocament no es limita només a aquelles accions reactives a situacions de conflicte, és també proactiva i implica noves metodologies d'ensenyament i aprenentatge.

Blood y Thorsbone citat per Vecina C. I Pomar, M.B. (2013), suggereixen els següents estadis, claus per a un bon desenvolupament d'aquest enfocament:

1. *Aconseguir el compromís*: inclou la identificació de necessitats e interessos. Desmuntar els mites en relació amb la gestió de la convivència i identificació de prioritats.

2. *Desenvolupar una visió compartida*: importància que tots els membres de la comunitat educativa puguin conceptualitzar de manera simple un marc que els

hi ajudi a veure com les pràctiques restauratives els poden ajudar en la gestió de la convivència.

3. *Desenvolupar una pràctica sensible i efectiva*: incloent formació, manteniment i assessorament envers les pràctiques restauratives.

4. *Desenvolupar un enfocament global*: ampliar la mirada per a no centrar-se només en l'alumnat sinó en tota la comunitat educativa.

5. *Les relacions professionals*: promocionar relacions professionals obertes, honestes, transparents i justes.

Entenem que el canvi fins a arribar a aquesta nova pedagogia restaurativa requereix de canvis significatius dins la gestió dels centres educatius. En aquest sentit, els factors claus, amb els que estam d'acord, seguint a Albertí M. i Boqué M.C. (2015) són la formació del professorat i el desenvolupament d'un nou model relacional que impliqui els principis de les pràctiques restauratives.

3.1.2. Els processos restauratius.

Les pràctiques restauratives no es limiten a processos formals, més bé, es tracta d'un procés que va des d'un enfocament informal cap a un més formal. Així doncs, Wachtel, T. (2013) fundador de l'Institut Internacional de Pràctiques Restauratives (a partir d'ara IIRP), defineix un conjunt de processos més útils per a la implementació de les pràctiques restauratives:

1. Les Pràctiques Restauratives Informals

Aquestes pràctiques inclouen declaracions afectives que pretenen comunicar els sentiments de les persones així com les preguntes afectives que fan que les persones puguin reflexionar sobre com la seva conducta ha afectat als altres.

Es pretén que la persona que hagi manifestat una conducta disruptiva pugui adonar-se de com la seva conducta afecta a la resta de persones.

D'altra banda, també es poden fer servir preguntes restauratives com a les reunions restauratives. L'alumnat té l'oportunitat de respondre i reflexionar sobre la seva conducta, per poder corregir-la i canviar-la. L'ús d'aquestes pràctiques informals, redueix la necessitat d'ús de pràctiques més formals.

2. La Reunió del Grup Familiar o Presa de decisions

Una de les característiques més importants d'aquests, és que es fan ús tant de professionals, com de les famílies (enteses com a familiars, amics, veïnats...), i protagonistes del conflicte, per elaborar un pla de resolució d'aquest. Després

d'aquesta elaboració, els professionals surten de la reunió restaurativa perquè les famílies puguin assessorar en primera instància a les persones agressores i víctimes. Una vegada s'arriba a un pla d'actuació, els professionals l'avaluen i ofereixen recursos per ajudar a la seva implementació.

3. Els Cercles

Un cercles és una pràctica restaurativa que pot utilitzar-se tant de manera proactiva per desenvolupar relacions i generar comunitat, com de manera reactiva, per donar resposta a les conductes indegudes. Aquests, donen a les persones l'oportunitat de xerrar i escoltar-se en un ambient de seguretat i d'igualtat.

Els cercles tenen una varietat de propòsits: resolució de conflictes, sanació, suport, presa de decisions, desenvolupament de relacions, etc. Es poden utilitzar en qualsevol entorn organitzacional, institucional o comunitari.

Els cercles s'utilitzen per respondre a conductes indegudes o a un conflicte o problema. Aquests cercles es consideren menys informals perquè no especifiquen típicament a les persones agressores o a les víctimes i no segueix un guió, tot i que es poden fer servir les preguntes de les reunions restauratives.

4. La reunió restaurativa

Es tracta d'una reunió estructurada entre persones agressores i víctimes, així com les famílies, amics i amigues, en la que tots ells decideixen a partir d'un procés de resolució de problemes sensible a les necessitats de la víctima. En aquestes reunions les persones agressores escolten com és que la seva conducta ha afectat a altres persones i tenen la possibilitat de reparar els danys causats a través d'acords, demanant disculpes o corregint la seva conducta.

El mètode es realitza a través d'una figura facilitadora que realitza preguntes, en un primer moment a l'agressor i després a la víctima, per després continuar amb les famílies, amics i participants en el procés. Un primer guió d'aquestes preguntes restauratives és:

1. Preguntes a l'agressor:

- Que va passar? Que ha estat?
- Què pensaves en aquell moment?
- En què has pensat des del moment de l'incident?
- Qui creus que s'ha vist afectat per les teves accions?

- Com s'han vist afectats?

2. Preguntes a la víctima:

- Quina va ser la teva reacció en el moment de l'incident?
- Com et sents respecte al que va passar?
- Què ha estat el més difícil per tu?
- Com reaccionaren la teva família i amics/gues quan varen conèixer l'incident?

Les reunions restauratives es poden fer servir per abordar conductes indegudes en diversos entorns. L'entorn que ens interessa és l'àmbit escolar, on seguint a Wachtel, T. (2013):

“Les reunions restauratives poden utilitzar-se en les escoles en resposta a l'absentisme escolar, incidents disciplinaris, incloent-hi la violència, o com una estratègia de prevenció en la forma de jocs de rol de reunions amb l'alumnat de secundària.”

Una altra interessant proposta és la que realitza Rul-lan, V. (2011) quant a estratègies restauratives. Suposa un contínuum d'estratègies que va des de les pràctiques més informals cap a pràctiques més formals. Aquest contínuum es desenvolupa de la següent manera:

1. *Escolta*. La comunicació i el diàleg no tenen sentit sense el fet d'utilitzar l'escolta activa i l'empatia. Per restaurar relacions, es imprescindible assegurar-nos de que el missatge és escoltat i comprés per les persones. Un dels pilars bàsics perquè hi hagi una bona comunicació és l'escolta activa.

2. *Expressió afectiva*. L'expressió afectiva cerca restaurar la relació fent veure que l'altra persona vegi que produeix la seva acció. Amb aquesta expressió se cerca connectar amb el sentiment. Aquesta expressió consisteix en l'expressió en primera persona de la reacció emotiva que l'ha produït la conducta de l'altre.

3. *Conversa restaurativa*. La conversa restaurativa tracta de promoure la reflexió dels sentiments dels altres. Una vegada s'assumeix la responsabilitat que li correspon, la persona pot pensar en què pot fer per restablir la relació i reparar el dany.

4. *Reunió improvisada*. L'objectiu d'aquesta és restaurar la relació a través de preguntes que es realitzen a ambdues persones en conflicte per ajudar a fer que compreguin millor el punt de vista de l'altre i puguin resoldre el seu

conflicte. Es tracta d'una conversa amb caràcter informal que pretén que el conflicte no escali cap a una intensitat més complexa on es requereixi una pràctica més formal.

5. *Cercles*. L'autor defineix el cercle com una manera de diàleg en la que tots els que hi formen part poden expressar-se dins un mateix nivell d'igualtat, en el que existeix una apertura d'opinions i idees de tots. Dins l'àmbit educatiu, els cercles ens poden ajudar per debatre, arribar acords, intervenir en petits conflictes i sobretot per prevenir-los. A més d'aquesta idea, els cercles ens poden ajudar per conèixer l'alumnat i poder oferir un assessorament on tot l'alumnat pot intervenir.

6. *Reunió formal*. L'objectiu és dur a terme una pràctica restaurativa més formal encara que quotidianament s'opti per pràctiques menys formals per prevenir o intervenir en els conflictes. D'entre les tècniques que s'utilitzen es troben la mediació o el cercle restauratiu formal.

3.2. Abandonament escolar i fracàs escolar a les Illes Balears.

3.2.1. Conceptualització del fracàs escolar i l'abandonament escolar.

Definir el concepte de fracàs escolar, és una qüestió difícil de resoldre, per una banda el concepte comporta una connotació negativa, fracàs, i des d'aquest enfocament es pot entendre com aquella situació en la qual una persona no aconsegueix, segons les seves capacitats, els assoliments esperats. Des de la perspectiva del sistema educatiu, fracassa l'alumnat que suspèn, afectant la resta dels aspectes de la seva vida (Rodríguez, 1986 i Tapia, 2002, citats per Lozano, A. 2003).

Aquesta definició entén el concepte de fracàs escolar des de la idea de l'alumnat fracassat, entenent aquest terme com aquell alumnat que no ha progressat pràcticament gens durant els seus anys escolars en qualsevol àmbit. Aquesta definició ofereix una idea que dista de la seva realitat i ofereix una imatge negativa de l'alumne/a, el que afecta la seva autoestima i a la seva confiança per a millorar en el futur. Aquesta idea, pot generar una etiqueta a l'alumnat que pot dificultar i allunyar als alumnes i les seves famílies de la millora educativa. A més, aquesta definició, únicament centra el fracàs en

l'alumne sense responsabilitzar altres que intervenen en la seva educació (el sistema educatiu, l'escola, famílies, etc.) (Marchesi, 2003).

Pel que fa a l'absentisme escolar entenem que es tracta d'una problemàtica multidimensional on intervenen aspectes personals, familiars, escolars, comunitaris i socioeconòmics. Aquesta problemàtica afecta al món educatiu deixant constància de les desigualtats econòmiques, socials i culturals de la nostra societat. A més, reflecteix situacions de desafecció i de conflicte que viuen alguns adolescents. (IAQSE, 2017)

Tot i que aquest treball se centra en la idea de l'alumnat que abandona i/o fracassa a secundària, entenem que el fracàs escolar, hauria de definir-se des de moltes perspectives: des del mateix alumne/a, des del sistema educatiu, des de la realitat social de l'alumne (famílies, entorn, etc.), des de la situació econòmica i política i des de la societat de la informació i del coneixement, per obtenir un concepte real del qual es pot definir amb el concepte fracàs escolar.

3.2.2. Aproximació a l'abandonament i el fracàs escolar a les Illes Balears.

A les Illes Balears, el fracàs escolar, és una matèria pendent del nostre sistema educatiu. Analitzant l'Anuari de l'Educació de 2008, es pot trobar una definició de precarietat envers els resultats acadèmics dels estudiants a la nostra comunitat respecte a la mitjana estatal. En aquest anuari, es troba una anàlisi dels anys 2000 fins al 2008 on s'observa que el dèficit educatiu comença a als primers anys de primària i s'accentua a mesura que avancen els anys. En aquesta anàlisi, es donen tres aspectes d'especial rellevància a les Illes Balears:

1. Precarietat dels resultats acadèmics i abandonament prematur (absentisme) dels estudis sense haver arribat a la titulació d'ESO.
2. L'augment de les migracions internacionals associat a la vulnerabilitat d'aquest alumnat al fracàs escolar.
3. L'enteniment del fracàs escolar com un problema social.

Aquesta problemàtica no només afectarà el sistema educatiu, algunes d'aquestes conseqüències es poden relacionar amb l'alumnat, pel que fa a la baixa autoestima, l'exclusió social; amb la família en quant la percepció que poden tenir del seu fill/a; a la societat referit a l'escassa participació o; al

mercat laboral amb persones amb baixa qualificació, el que pot generar baixa productivitat.

Respecte a l'abandonament escolar, es poden definir quatre grans grups de variables que condicionen aquest abandonament prematur:

- Els condicionants territorials o geogràfics: ja que tenen una influència molt important sobre les possibilitats de tenir un estil de vida jove segons la zona geogràfica en la qual ens trobam. A les nostres Illes, la facilitat per trobar feina fa que molts de joves abandonin el sistema educatiu per introduir-se dins el món laboral per obtenir un estil de vida, en un principi, més atractiu.
- Els recursos formatius i les possibilitats d'accedir-hi: l'estudi després de l'etapa obligatòria, és a dir, l'oferta de la formació post obligatòria. En aquest sentit l'oferta de la formació professional pot fer possible el retorn de l'alumnat que surt del sistema educatiu, titulat o no.
- Els factors dinamitzadors de la vida dels joves no titulats: és a dir, els factors que estimulen o dissuadeixen el jove a deixar d'estudiar i aprendre.
- La importància de la realitat familiar en la decisió d'estudiar més o no. (Funes, J. 2016)

Amb aquesta primera visió panoràmica i a gran escala, podem dir que la situació de les Illes Balears quant a fracàs i abandonament escolar, suposa una problemàtica que pot dificultar la cohesió social i la inserció social en el futur. És tracta d'una qüestió que no només ha de resoldre el sistema educatiu, sinó que comporta una sèrie de factors associats que poden millorar aquesta problemàtica des de diferents àmbits (polític, familiar, laboral, cultural i social).

3.2.3. Aproximació a la realitat actual de l'abandonament i el fracàs escolar.

Si xerrem del fracàs escolar a la nostra comunitat, indiscutiblement hem de xerrar d'abandonament escolar associat a aquest fracàs. A les Illes Balears, aquesta qüestió ha format part de les grans preocupacions que s'han analitzat des de moltes perspectives.

Seguint a Amer (2013) a la seva publicació realitzada a l'anuari de l'educació sobre l'anàlisi del fracàs escolar, s'observa que una de les característiques de

la nostra societat associada a l'abandonament escolar és l'enriquiment fàcil i la demanda de mà d'obra poc qualificada que hi ha hagut durant els anys de bonança (Pascual i Ballester, 2010), i que després de la crisi econòmica encara es poden considerar uns dels principals factors que condueixen a la vulnerabilitat educativa, l'abandonament i el fracàs escolar.

En aquesta anàlisi, s'observa com les Illes Balears, des del 2003, ocupa un tercer lloc pel que fa a l'abandonament escolar, per davant de Ceuta o Melilla. Aquesta situació, tot i que ha millorat ocupant una sisena plaça el 2011 en comparació a la resta de comunitats autònomes, encara continua essent un dels principals problemes del sistema educatiu.

Sobre els principals factors que determinen aquest abandonament, seguint a Oliver i Rosselló (2012), citat per Joan Amer a l'Anuari de l'Educació de l'any 2013, es xerra de:

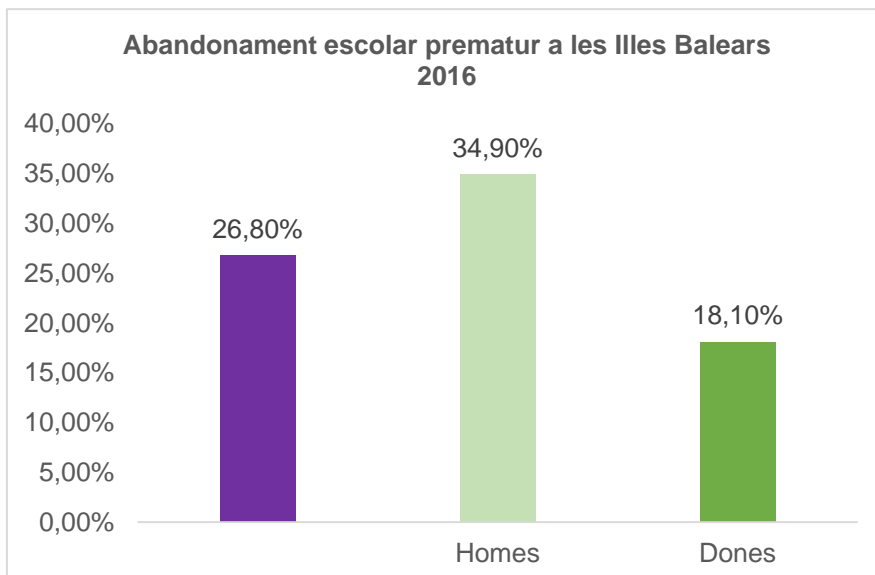
- 1. Les percepcions dels estudiants sobre la relació entre ingress i educació, sobre les qualificacions o els resultats obtinguts i sobre la informació oferta als estudiants relativa a les seves alternatives educatives i professionals*
- 2. El context familiar, en relació a l'educació que tenen els pares, el nombre de germans i el fet que els germans hagin o no deixat els estudis*
- 3. Les condicions del mercat laboral (estatus laboral dels pares)*
- 4. Els resultats acadèmics (fracàs escolar)*

En aquest darrer sentit, es poden relacionar el fracàs escolar i l'abandonament del sistema educatiu amb l'activitat turística tan característica a la nostra comunitat autònoma. Aquest turisme de masses, inclou un personal laboral sense estudis que adquireix els coneixements a través de l'experiència continuada al lloc de feina. Aquesta característica juntament amb els salaris baixos i les condicions laborals força la incorporació de treball poc qualificat i de fàcil accés per l'alumnat major de 16 anys.

3.2.4. Dades de l'abandonament escolar a les Illes Balears.

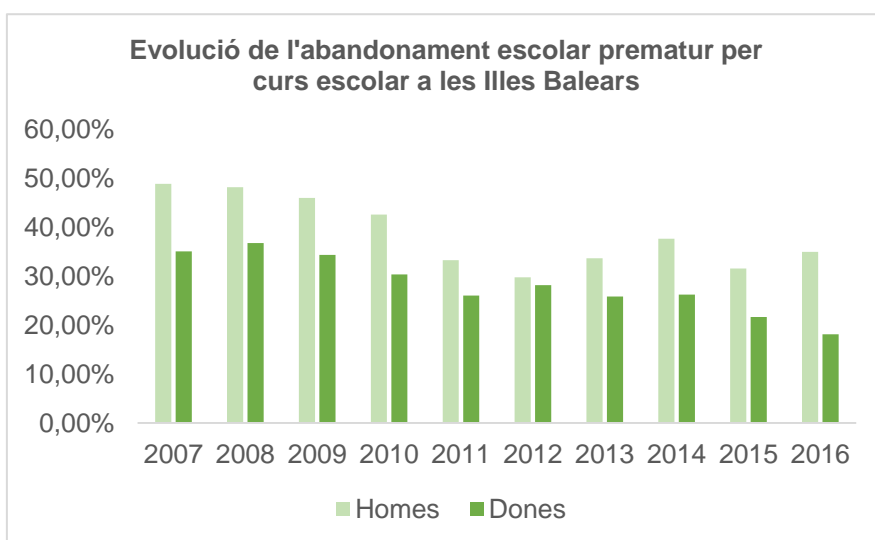
Un dels objectius prioritaris en el conjunt Europeu respecte a abandonament i fracàs escolar és la reducció d'aquesta taxa en un 10%.

L'any 2016, seguint el document Indicadors del Sistema Educatiu de les Illes Balears de 2016, la taxa d'abandonament a les Illes Balears fou del 26,8%, amb una diferència per sexe de 9,9 punts entre els homes i les dones.

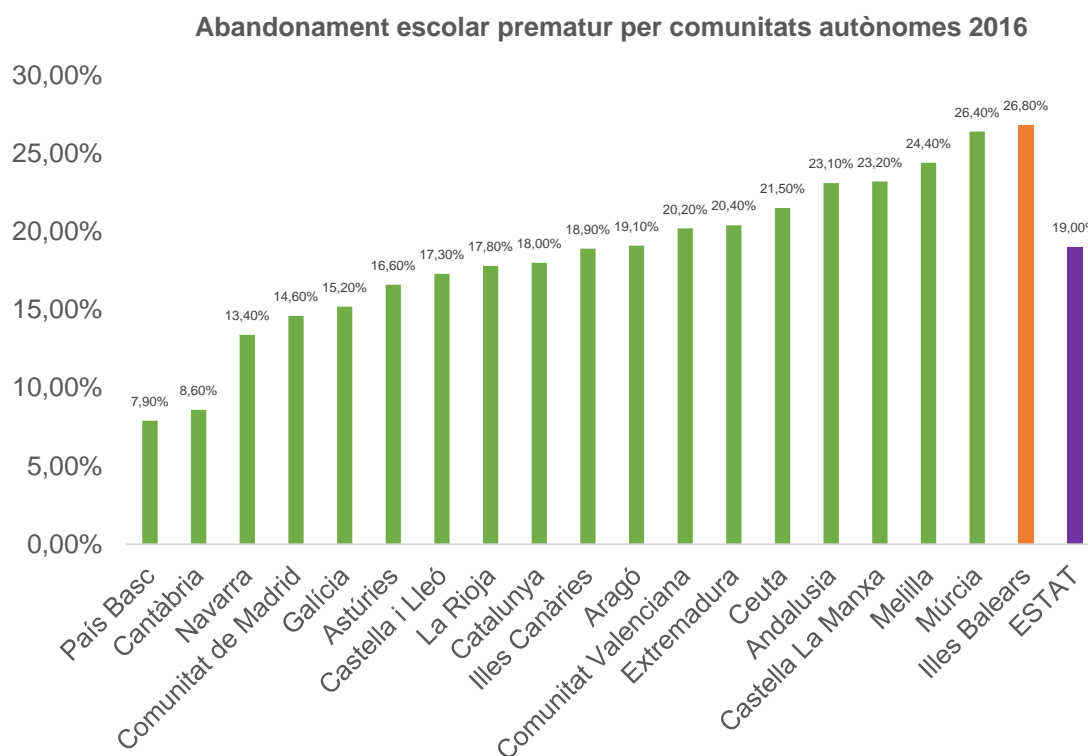
Gràfic 1. Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del ISEIB, 2016

L'evolució des dels anys 2007 fins al 2016, es pot considerar positiva, ja que aquest abandonament ha anat decreixent progressivament des dels anys 2007 fins al 2012 i amb un lleuger creixement a partir del 2012 fins al 2014. L'any 2015 aquesta taxa va decreixer 5,4 punts i l'any 2016 torna a augmentar en 0,1 punts. Respecte a la variable sexe, els homes es mantenen amb taxes d'abandonament més elevades.

Gràfic 2. Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del ISEIB de 2016.

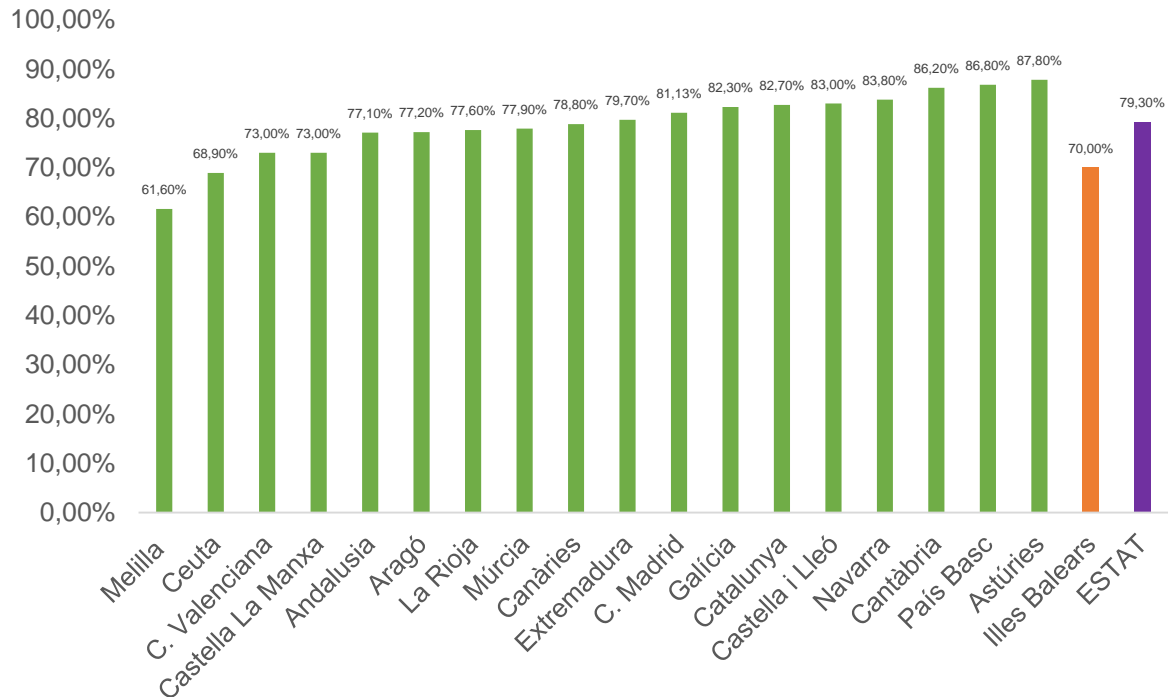
Si comparam les dades amb la resta de comunitats autònomes, les Illes Balears ocupen el darrer lloc amb una taxa del 26,8%. Aquesta dada se situa a 17,8 punts de la mitjana de l'Estat.

Gràfic 3. Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del ISEIB de 2016

Si ens referim a fracàs escolar i en comparació amb la resta de comunitats autònomes, s'observa que les Illes Balears se situen només per damunt de Melilla (61,6) i Ceuta (68,9) amb un 70% al curs 2015-2016. En comparació amb la mitjana de l'Estat se situa a 9,3 punts per davall.

**Taxa bruta de població que gradua l'ESO per comunitats autònomes
Curs 2015-16**

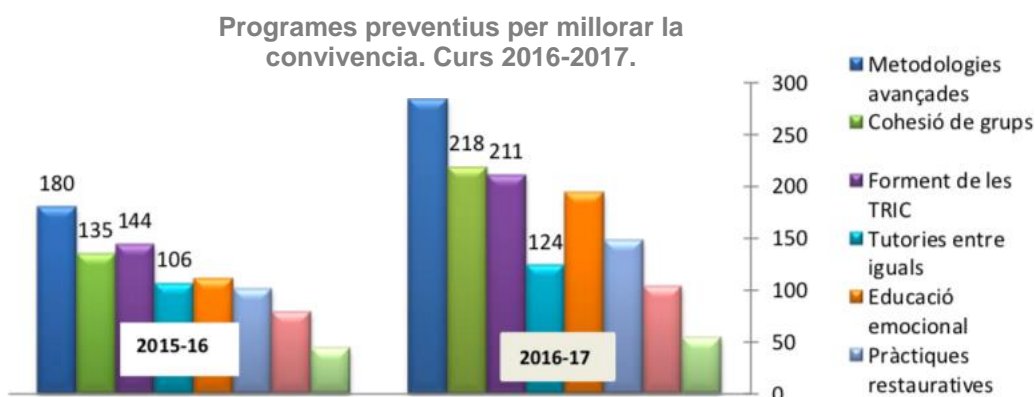
Gràfic 4. Font: Elaboració pròpia a partir del document Dades estadístiques específiques dels centres d'educació infantil, primària i secundària de les Illes Balears de titularitat pública i concertada, 2016

Al gràfic es pot veure com les Illes Balears continua essent una de les comunitats autònomes amb una taxa molt inferior a la mitjana de l'estat. Així i tot, les Illes Balears es troben per davant de la Comunitat Valenciana, Melilla i Ceuta.

Amb aquestes dades, podem concloure que les Illes Balears és una de les comunitats autònomes on existeix una de les taxes més altes sobre abandonament i fracàs escolar, en comparació al conjunt de l'Estat.

3.3. Experiències que es realitzen envers les pràctiques restauratives.

Tal com s'observa al gràfic de la Memòria de l'Institut per a la Convivència i l'Èxit Escolar del curs 2016-2017, a les Illes Balears es realitzen moltes accions relacionades amb les pràctiques restauratives.

Gràfic 5. Programes preventius per millorar la convivència. Memòria de l'Institut per a la Convivència i l'Èxit Escolar. Curs 2016-2017, (2017).

En total, s'han realitzat 148 accions relacionades amb les pràctiques restauratives el que suposa un 40% del total de centres educatius.

En aquest apartat es recullen algunes d'aquestes experiències de les Illes Balears i d'altres Comunitats Autònomes, que destaquen per la seva estructura, els destinataris i les dificultats trobades durant la seva execució.

3.3.1. Pràctiques restauratives. Centres d'educació de Son Gotleu.

Un dels projectes que més ens ha cridat l'atenció és el realitzat als centres educatius de Son Gotleu, concretament als centres d'educació infantil i primària: Es Pont, Joan Capó, Gabriel Vallseca i els centres de secundària Ramon Llull i Josep Sureda i Blanes

Aquesta implementació de les pràctiques restauratives, seguint a Fiol i Merchante (2013), es realitza a través de quatre eixos clau: organització del centre, actuacions amb el claustre, actuacions amb l'alumnat i actuacions amb les famílies. Aquests eixos incorporen una sèrie d'activitats previstes durant el curs escolar, tal com:

Organització general del centre: activitats per incorporar les pràctiques restauratives als documents del centre, revisió del pla de convivència per incloure una nova forma d'actuar, generar grups de treball per als docents per enllaçar aquestes pràctiques amb el treball cooperatiu o la mediació, etc.

Actuacions amb el claustre: inclou dues tipologies d'activitats, d'una banda es troba la formació del professorat i d'altra banda es troba la implementació que inclou estratègies d'intervenció com ara la introducció dels cercles durant les reunions amb el claustre.

Actuacions amb l'alumnat: es distingeixen activitats de caràcter preventiu, de caràcter intervencionista en conflictes i activitats de difusió. Una de les que trobam més adients per dur a terme el nostre projecte de pràctiques restauratives és la que fa referència a les actuacions de caràcter preventiu on inclouen activitats destinades a la construcció de comunitat potenciant la millora de les relacions i la cohesió social.

Sobretot, es troben activitats amb caràcter proactiu que pretenen que l'alumnat assoleixi habilitats per dur a terme un cercle restauratiu. Se centren en la comunicació, gestió de les emocions i altres habilitats socials necessàries per dur a terme un cercle restauratiu.

Actuacions amb les famílies: centrades en dues línies d'actuacions. D'una banda actuacions de difusió i d'informació i altra de caràcter proactiu plantejant la realització de treball de cercles restauratius en algunes de les reunions que es realitzen als centres amb la finalitat de construir comunitat educativa.

Aquest programa, també fa referència al seguiment i l'avaluació. Inclouen diferents instruments i metodologies (fitxes de seguiment i qüestionaris) per poder fer aquest seguiment i aquesta avaluació.

3.3.2. Pràctiques restauratives. IES Neira Vilas de Galícia.

L'experiència de l'IES Neira Vilas ubicat a Galícia, destaca per l'enfocament que es fa a l'alumnat col·laborador o facilitador dels processos restauratius. En aquest sentit, s'ha realitzat una formació a l'alumnat perquè intervingui com a facilitador dels cercles restauratius.

D'altra banda, es distingeix entre les intervencions reactives i les proactives. Les intervencions reactives són aquelles que es donen quan ja existeix un conflicte dins l'aula o el centre. S'utilitzen com a estratègies reparadores del dany. Les intervencions proactives són aquelles que més ens criden l'atenció. Es xerra de cercles de diàleg en comptes de restauratius. L'element fonamental és la prevenció. S'utilitzen com mètode que pretén fomentar la cohesió social. Algunes de les qüestions que s'utilitzen dins els cercles de diàleg són:

- Comenta alguna cosa que va fer algú i que tu vares agrair.
- Descriu alguna situació que et va fer riure fins a plorar.
- Descriu alguna cosa amb la qual t'has sentit orgullós.
- Explica alguna situació que hagi estat molt útil per a tu.

L'article d'Otero, L. (2018), realitza una interessant anàlisi sobre les dificultats que s'han trobat a l'hora de realitzar les pràctiques restauratives, entre d'elles, destaquen:

- Necessitat de temps per preparar els cercles restauratius: sobretot pel que fa als cercles restauratius reactius.
- Reestructuració d'horaris: es fa referència al fet que les pràctiques restauratives impliquen un temps superior als 50 minuts d'una classe.
- Cultura restaurativa: l'autora comenta que el centre no està preparat en l'àmbit restauratiu, el que dificulta la inclusió de les pràctiques restauratives com a cultura del centre.

3.3.3. Pràctiques restauratives i l'educació especial

Un interessant article realitzat per Carrasco, P., Galera, R., Cañas, M.C. i Ferrer, T. (2018), professores d'educació especial del centre Mater Misericordiae, ubicat a Palma, per a la revista *Convives*. Destaca per la importància de les pràctiques restauratives com a element de cohesió al centre. Les pràctiques restauratives les han fet servir amb un perfil de 15 persones amb diversitat funcional psíquica d'entre 12 i 16 anys. Durant les primeres sessions, es realitzaren cercles de diàleg preventius de conflictes amb l'alumnat de les aules on es realitzaven les pràctiques restauratives. Algunes de les dificultats afegides que es varen trobar varen ser les diferents necessitats que presentava l'alumnat (dificultats d'expressió, discapacitats sensorials...). Un dels elements claus que les autores comenten és l'acompanyament i el suport que fan a l'alumnat quant a l'expressió dels sentiments a causa del grau de maduresa que presenta l'alumnat.

D'entre els beneficis que comenten, destaquen:

- La cohesió grupal assolida.
- Reducció del nombre de conflictes del nou alumnat que s'incorpora.
- Interiorització de les normes de convivència

- Oportunitat per expressar-se, ser escoltats i tenir el seu moment de protagonisme entre iguals.
- Més coneixement sobre les inquietuds, necessitats, pors, projectes de futur, somnis...de l'alumnat.
- Els efectes de la seva aplicació s'observen també fora de l'àmbit escolar.

Així doncs, observam que les pràctiques restauratives aporten beneficis en qualsevol àmbit sense fer distinció entre la diversitat de l'alumnat.

3.4. Experiències quant a fracàs i abandó escolar.

En l'actualitat, estan en marxa diferents programes de prevenció i intervenció pel que fa a fracàs i absentisme escolar. Entre ells cal destacar els programes de reforç i/o suport educatiu que fan els diferents ajuntaments de la nostra comunitat autònoma o els programes autonòmics que intervenen tant en fracàs escolar i a la vegada a l'absentisme escolar.

Entre ells, destaca el programa ALTER, que es defineix com un programa d'integració social i educativa per a joves que duu a terme la Direcció General de Família i Benestar Social i Atenció a Persones en Situació Especial juntament amb diversos ajuntaments de les illes. Aquest programa es consolida com una mesura extraordinària per a les persones que demanden una formació adaptada a les seves circumstàncies, que no s'adapten al sistema educatiu i que alterna una escolaritat compartida amb activitats pràctiques. Amb aquesta mesura, s'intenta motivar a l'alumnat a la formació i a la vegada s'intenta evitar la cronificació de conductes no desitjades en el conjunt de joves així com l'abandonament de l'ensenyament reglat.

La finalitat d'aquest programa és aconseguir el retorn al sistema educatiu o la inserció a l'activitat laboral. Entre els seus objectius destaquen:

- Combatre i atenuar l'abandó de la formació necessària a l'adolescència.
- Crear processos d'aprenentatge més atractius i propers als joves
- Prevenció de la delinqüència juvenil

Quant als programes de millora dels resultats acadèmics, es troba el programa PMAR (Programa de Millora de l'Aprenentatge i Rendiment), que suposen una mesura específica d'atenció a la diversitat. Aquest programa desenvolupa una metodologia específica a través de l'organització de continguts, amb activitats pràctiques i àmbits diferents dels establerts, amb la finalitat que l'alumnat pugui cursar 4t d'ESO per la via ordinària i pugui obtenir el títol d'ESO.

El programa s'adreça a l'alumnat que presenta dificultats rellevants d'aprenentatge en els cursos 2n i 3r d'ESO, desenvolupant-se una avaluació acadèmica i psicopedagògica des de l'alumne com a protagonista i la seva família.

Avui en dia, es vol incorporar un nou programa de reforç de l'aprenentatge (PRAQ) per a l'alumnat que hagi cursat el programa PMAR a 2n i 3r d'ESO a causa de les dificultats de l'alumnat que surt del PMAR per assolir el 4t d'ESO.

Quant als centres escolars, l'absentisme requereix un treball transversal que impliqui l'organització, funcionament, models d'ensenyament aprenentatge i metodologia. Tot això es troba detallat dins els documents de centre dels IES, tal com es detalla al document de Bones pràctiques per combatre l'absentisme escolar en els centres de secundària de les Illes Balears d'enguany.

Entre aquests documents, se citen el document d'Organització i Funcionament dels centres i el Pla d'Acció Tutorial. Des de la realitat educativa s'observa que aquests documents marquen els procediments a seguir i les accions que els tutors poden fer davant una detecció d'absentisme. El Pla de Convivència també es menciona amb una visió orientada a la prevenció de conflictes i el Pla d'Atenció a la Diversitat també contempla quines mesures es podrien posar en pràctica.

Alguns centres d'ensenyament de secundària també compten amb diferents comissions de coordinació, com pot ser la de Comissió de Coordinació de Convivència, que tracten de prevenir mitjançant diferents accions relacionades amb la convivència al centre envers l'absentisme escolar.

4. Desenvolupament de la proposta: “PROGRAMA D’APRENTATGE I ÚS DE LES PRÀCTIQUES RESTAURATIVES ALS INSTITUTS D’ENSENYAMENTS DE SECUNDÀRIA”

4.1. Introducció

El projecte de pràctiques restauratives pretén donar resposta a la resolució de conflictes i prevenció de l’abandó i el fracàs escolar contextualitzant-ho a qualsevol centre de secundària de les Illes Balears. Aquest projecte l’anomenem Restutoritza’t. Es tracta d’un projecte que pretén plasmar un contínuum sobre pràctiques restauratives a 1r d’ESO, durant tot el curs escolar, diferenciant-lo de les diverses accions que es realitzen en l’actualitat. El projecte s’emmarca dins el Pla d’Acció Tutorial (PAT) del centre.

Es pretén realitzar un procés d’ensenyament- aprenentatge de les pràctiques restauratives com a mètode de prevenció dels conflictes, de l’abandó prematur i en conseqüència del fracàs escolar. El projecte se centra en el grup-classe, les famílies i el professorat del centre.

L’estructura que segueix va des de les pràctiques restauratives informals fins a d’altres més formals, tractant temes preventius de l’actualitat del grup-classe i realitzant intervencions en cas de conflictes més complexes.

En aquest sentit, com hem observat, diferents autors proposen les pràctiques restauratives com a mesura de prevenció de conflictes, encara que aquestes es poden convertir en una estratègia d’intervenció que pot ajudar no només la convivència al centre, sinó a prevenir l’absentisme i millorar l’accés de l’alumnat a programes de reforç educatiu o fent grups de reforç a dins els centres escolars.

La mesura que proposam està directament relacionada amb les pràctiques restauratives quant als objectius que persegueixen, sobretot centrant-nos en el segon:

- 1. Les PR ens permeten abordar conflictes entre desiguals, amb desequilibri de forces o amb terceres persones afectades.*
- 2. Les PR no se centren exclusivament en la resolució de conflictes sinó que ofereixen tot un ventall d’eines i tècniques senzilles de prevenció, de construcció del sentiment de pertinença al grup i a la comunitat, de millora de les relacions personals...*

3. Les PR estan directament relacionades amb l'educació social i emocional, ja que treballen l'empatia, el respecte, l'assertivitat, l'autenticitat, la consideració positiva incondicional, l'acceptació de les mateixes responsabilitats...

4. Les PR també treballen de forma transversal altres competències bàsiques com, per exemple, el raonament, l'argumentació o la cooperació. (Institut per a la convivència i l'èxit escolar, 2017)

4.2. Objectius

4.2.1. Objectiu general

1. Iniciar un projecte per la millora de la convivència i la prevenció de l'abandonament i el fracàs escolar de la comunitat educativa.

4.2.2. Objectius específics

1. Oferir estratègies alternatives a l'ús d'elements punitius i retributius als centres escolars per prevenir situacions de conflicte entre els membres de la comunitat educativa.
2. Afavorir el desenvolupament socioafectiu de l'alumnat incidint en les capacitats d'empatia, assertivitat, escolta activa i habilitats de resolució de conflictes.
3. Reduir la taxa d'abandonament i absentisme escolar, millorant el vincle alumnat-centre oferint un espai d'assessorament envers els resultats acadèmics de l'alumnat.

4.3. Destinataris

4.3.1. Alumnat

El projecte va dirigit a l'alumnat de 1r d'ESO d'un centre de secundària. Com que el projecte no està contextualitzat a cap centre, consideram que es podria desenvolupar a qualsevol centre de secundària de les Illes Balears.

L'alumnat destinatari del projecte es troba en l'inici de l'etapa de l'adolescència. En aquest sentit, és important tenir en compte que l'adolescència és una etapa de transició del desenvolupament entre la infantesa i l'adulesa que implica importants canvis físics, cognoscitius,

emocionals i socials. Durant aquest procés, els i les joves aniran adquirint una major independència i seguretat en ells mateixos.

Aquest primer grup constituirà un dels primers beneficiats del projecte de pràctiques restauratives. El coneixement envers els seus canvis, possibilitarà un enteniment i empatia per part del professorat i del tutor encarregat de dur a terme el projecte.

4.3.1.1. Alumnat NESE

Es realitzaran totes les adaptacions significatives curriculars perquè l'alumnat amb alguna necessitat educativa de suport específic pugui participar i gaudir del benefici de les pràctiques restauratives. El Departament d'Orientació es tindrà en compte durant el desenvolupament del projecte per realitzar totes aquelles adaptacions necessàries.

4.3.2. Famílies

Les famílies del grup-classe de 1r d'ESO constitueixen un altre eix d'aquest projecte, ja que es considera necessària la presa de consciència, la participació i la seva implicació en àmbits socials més amplis.

Les famílies formen el primer àmbit educatiu dels adolescents i aquesta necessita reflexionar envers les pautes educatives i prendre consciència sobre la seva implicació dels seus fills i filles. La realitat que vivim en aquest segle repercuteix en la vida dels menors, el que implica diferents problemàtiques associades, com ara la dependència, el baix rendiment, fracàs escolar, la violència, la manca de motivació.... Aquest fet, fa que s'entengui que la interacció de tots els agents implicats (famílies, escoles, alumnat) s'hagi de veure com un conjunt sistemàtic.

4.3.3. Professorat

Aquest projecte fa referència a la formació del professorat envers les pràctiques restauratives i proposa realitzar diferents actuacions quant a la seva formació. En aquest sentit, es realitzaran diferents formacions perquè el professorat assoleixi el grau adient de coneixements i pràctiques per desenvolupar el projecte.

El professorat implicat en el projecte seran els tutors/es d'ESO del centre on es desenvolupi el projecte.

4.4. Programa de treball

El programa de treball es desenvolupa a partir de tres projectes: un projecte de formació del professorat, un projecte d'incorporació de les pràctiques restauratives dins el Pla d'Acció Tutorial i la integració d'un procés de resolució de conflictes a partir de la implementació dels cercles restauratius.

4.4.1. Formació del professorat

La formació del professorat es realitzarà al llarg del curs. La formació versarà sobre les pràctiques restauratives i es desenvoluparà amb la col·laboració del CEP de la zona.

La durada total d'aquesta formació seran 20 hores durant el curs escolar i es distribuirà de la següent manera:

PROGRAMA DE FORMACIÓ			
Trimestre	Formació	Destinatari	Durada
1r i 2n	Formació inicial en pràctiques restauratives	Tutors/es d'ESO	8h (4 sessions de 2h al mes de setembre)
	Formació mensual en pràctiques restauratives	Tutors/es d'ESO	6h (1h mensual des d'octubre a març)

La persona responsable del desenvolupament i seguiment d'aquesta formació i implementació de les pràctiques restauratives al centre serà el tutor encarregat del desenvolupament del projecte a 1r d'ESO.

La comissió de convivència serà l'encarregada de dur a terme la difusió d'aquesta formació.

4.4.2. Incorporació de les pràctiques restauratives dins el Pla d'Acció Tutorial a 1r d'ESO.

Es desenvoluparà un programa de pràctiques restauratives a partir de dues fases:

Fase 1. Plantejament pràctic-teòric.

Es desenvoluparà una formació de caràcter més pràctic que teòric sobre els elements fonamentals per desenvolupar les pràctiques restauratives (escolta activa, empatia, expressió afectiva, comunicació i resolució de conflictes).

Aquesta primera fase es desenvoluparà durant el primer trimestre del curs escolar a classe de tutoria. L'alumnat de 1r d'ESO serà el destinatari d'aquesta fase.

En tot moment, es tindrà en compte el Departament d'Orientació per realitzar d'una banda, les adaptacions significatives curriculars necessàries per al correcte desenvolupament.

La primera fase del projecte realitzarà un plantejament més pràctic que teòric quant a habilitats necessàries per al desenvolupament dels cercles.

Fase 2. Formació alumnat i famílies.

En aquesta etapa es desenvoluparà la formació en pràctiques restauratives durant el segon i tercer trimestre. Els agents implicats seran:

1. Alumnat de 1r d'ESO

Serà el destinatari de la formació de pràctiques restauratives. Aquesta formació es desenvoluparà a la classe de tutoria i desenvoluparà diferents cercles de diàleg que tractaran l'actualitat de l'alumnat.

Durant les primeres sessions, s'utilitzaran temes d'actualitat o que puguin pertànyer als resultats acadèmics, programes de prevenció del fracàs escolar, treball del grup-classe, necessitats educatives o bé sobre altres temes socials que hi puguin haver al centre o tinguin relació amb aquest.

L'objectiu és el procés pròpiament dit. Es tracta d'utilitzar els cercles com a eina de comunicació, prevenció i resolució de diverses qüestions a través d'acords amb el grup de manera informal.

Un dels altres objectius que es persegueix, és conèixer l'alumnat i identificar aquelles necessitats, siguin educatives o no, que l'alumnat pugui manifestar. A través del grup es podran veure diferents maneres de resolució de qüestions que facin que l'alumnat pugui veure altres punts de vista per reflexionar sobre ells. La comunicació i l'empatia juguen un paper fonamental en aquest sentit.

La metodologia que s'utilitzarà implicarà la participació de la figura del tutor per manifestar les qüestions que es tractaran de donar resposta a través dels cercles. La figura del tutor es convertirà en facilitador del cercle. Serà l'encarregat que les normes d'ús dels cercles es duguin a terme facilitant en tot moment el procés del cercle de diàleg. La finalitat serà orientar al grup per arribar a un acord.

2. Famílies de l'alumnat de 1r d'ESO

Amb les famílies, el tutor encarregat del desenvolupament del projecte a 1r d'ESO, organitzarà dues reunions grupals per informar del projecte que s'està duent a terme i diversos temes de l'actualitat del grup-classe. La metodologia que seguiran les reunions seran els cercles de diàleg, donant a conèixer les pràctiques restauratives i el projecte que es desenvolupa amb l'alumnat.

L'objectiu és donar a conèixer una nova forma de prevenció i resolució de conflictes i fomentar el diàleg restauratiu amb l'alumnat.

Fase 3. Els cercles restauratius

Els cercles restauratius s'utilitzaran de manera puntual quan hi hagi conflictes dins els membres del grup o l'alumnat manifesti que pugui estar patint alguna situació de conflicte.

L'objectiu dels cercles restauratius serà arribar a un acord amb les parts implicades, donant a conèixer les diferents opinions, des del respecte i la tolerància i es pugui reparar el dany o danys causats.

La metodologia que s'utilitzarà implicarà la participació del professorat i els membres del departament d'orientació, i també si fos necessari, es tindran en compte els agents socials implicats que no pertanyin al centre, ja sigui la figura del/la policia tutor/a, la figura de l'educador/a social, les famílies....

La figura del tutor es convertirà en facilitador del cercle. Serà l'encarregat de que les normes d'ús dels cercles es duguin a terme facilitant en tot moment el procés del cercle restauratiu.

4.5. Metodologia

Les pràctiques restauratives són una metodologia de resolució i prevenció dels conflictes. A més, incorpora el treball cooperatiu.

La metodologia d'aquest projecte es centra en aquest aprenentatge cooperatiu, ja que implica que l'alumnat treballi assegurant al màxim la seva participació igualitària. La finalitat del projecte és aprendre de manera cooperativa l'ús de les pràctiques restauratives.

El procés del projecte torna a agafar valor a través d'aquesta metodologia. Es tracta d'anar creant un sentiment de pertinença i identificació amb el conjunt de la classe.

4.6. Recursos

4.6.1. Recursos humans

Els recursos humans implicats en el projecte seran:

1. Tutor/a de 1r d'ESO

Serà la figura encarregada de la coordinació i el desenvolupament del projecte. Les seves funcions, entre d'altres seran:

- Implementar el projecte a 1r d'ESO.
- Coordinar el desenvolupament del projecte.
- Desenvolupar la proposta d'ensenyament-aprenentatge dins el Pla d'Acció Tutorial.
- Donar a conèixer el contingut del projecte a les famílies.
- Coordinar-se amb la resta de tutors implicats en el projecte.
- Donar a conèixer els resultats de l'avaluació a la Comissió de Convivència.

2. Departament d'Orientació

Estarà en contacte amb el tutor/a de 1r d'ESO per donar resposta a les necessitats que l'alumnat manifesti. Aquest departament es tindrà especialment en compte durant tot el desenvolupament del projecte.

3. Tutors/es d'ESO

El professorat tutor de la resta de cursos d'ESO, seran els destinataris de la formació durant el llarg del curs.

4. Cap d'estudis

Estarà en coordinació amb el tutor encarregat del desenvolupament del projecte. Serà el destinatari dels resultats de la implementació i del desenvolupament del projecte.

5. Comissió de convivència

Serà l'encarregada de donar a conèixer diferents formacions quant a pràctiques restauratives es realitzen. Estarà en contacte amb el coordinador del projecte per oferir la formació adient al professorat i fer la difusió d'aquesta.

6. Programa PMAR

Serà un dels programes on es derivarà l'alumnat que es detecti diferents necessitats educatives a través del Pla d'Acció Tutorial i el projecte Restutoritza't.

4.6.2. Recursos materials

Els recursos materials necessaris per al desenvolupament del projecte són:

1. Projector.
2. Pissarra digital.
3. Material fungible (fulls, bolígrafs).
4. Impresos (qüestionaris de satisfacció).

Els espais necessaris són:

- Aula del grup-classe.
- Saló d'actes (reunions amb les famílies).
- Sala de formació.

4.7. Activitats/reunions

Abans de realitzar les activitats es realitzarà una petita introducció de les mateixes incorporant definicions sobre els conceptes que es tractaran amb diversos exemples.

4.7.1. Activitats amb l'alumnat

1. Escolta activa

NOM ACTIVATAT	El refugi
DESCRIPCIÓ	Explicam a l'alumnat que s'imagini que la ciutat està amenaçada per un tsunami. S'aproxima una persona i han de prendre una decisió immediata. Hauran de triar aquelles persones que podrien entrar a un refugi creat per tsunamis i així salvar la seva vida. Es tracta de negociar qui seran aquells que poden entrar al refugi.
OBJECTIUS	Experimentar sensacions d'empatia cap a les altres persones. Escoltar activament el que pensa la resta de l'alumnat. Ofereix la seva opinió al grup. Arribar a un acord grupal.
CONTINGUTS	Empatia, escolta activa i negociació.
METODOLOGIA	L'activitat es realitzarà en gran grup. L'alumnat i el professorat es col·locarà en cercle. Cada alumne que vulgui participar oferirà la seva opinió sobre els personatges que s'han de salvar.
PARTICIPANTS	Alumnat i tutor.
TEMPS	50 minuts
MATERIAL	Full amb llistat de les persones que s'haurien de salvar i bolígraf.

NOM ACTIVATAT	Les tres urnes
DESCRIPCIÓ	L'activitat consisteix a ficar diferents papers amb les següents etiquetes: M'agradaria superar.... Em penedeixo de.... Un problema meu és.... Es tracta de descriure el final de les frases de manera anònima i dipositar els papers en les urnes. Una vegada dipositades totes les paperetes, es procedirà a llegir-les i comentar-les amb la

	resta de participants del cercle.
OBJECTIUS	Aprendre a conèixer els desitjos, interessos i necessitats dels altres així com el respecte per les normes socials.
CONTINGUTS	Autovaloració i satisfacció de necessitats pròpies i dels altres. Empatia i escolta activa.
METODOLOGIA	L'alumnat es col·locarà en gran grup en forma de cercle. Les urnes s'ubicaran enmig del cercle. L'alumnat escriurà els finals de les frases i les ficarà dins les urnes. Una vegada fet. Cada alumne agafarà un paper de les urnes i el llegirà en veu alta. En gran grup es comentarà i aportarà consells i possibles solucions.
PARTICIPANTS	Alumnat.
TEMPS	50 minuts.
MATERIAL	Urnas, capsas, paper i bolígraf

2. Expressió afectiva i comunicació

NOM ACTIVITAT	Describeu el dibuix
DESCRIPCIÓ	L'activitat consisteix en la descripció d'un dibuix on hi apareixen figures col·locades sense cap tipus de sentit de dues maneres diferents, amb la intenció de que la resta de l'alumnat el dibuixi. La primera vegada es descriurà el dibuix sense que la resta de l'alumnat pugui demanar sobre el dibuix. La segona vegada es descriurà el dibuix i l'alumnat podrà participar demanant preguntes per dibuixar-ho.
OBJECTIUS	Diferenciar entre comunicació verbal i no verbal. Destriar la informació Aprendre a buscar informació
CONTINGUTS	Comunicació verbal i no verbal Estratègies per obtenir informació
METODOLOGIA	En gran grup ens col·locarem en cercle. Una persona voluntària serà l'encarregada de fer les descripcions del dibuix. La resta de l'alumnat haurà de dibuixar en un full el dibuix. Es mostrarà aquest dibuix a la resta de participants del grup. Una vegada es faci el segon dibuix, es comentarà sobre les dificultats trobades i la importància de la comunicació a través de las següents preguntes:

	<p>Quina importància creieu que te la comunicació?</p> <p>Ha estat important la comunicació no verbal per entendre i realitzar el dibuix?</p> <p>Quin tipus de comunicació feu servir normalment?</p> <p>Informau o comunicau?</p>
PARTICIPANTS	Alumnat
TEMPS	50 minuts
MATERIAL	Paper, bolígrafs i dibuixos per descriure

NOM	La imatge
ACTIVITAT	
DESCRIPCIÓ	L'activitat consisteix a descriure i desenvolupar una imatge projectada. Aquesta imatge representa una situació interpretable des de diferents enfocaments.
OBJECTIUS	<p>Expressar els seus sentiments i pensaments envers una situació que no han viscut.</p> <p>Desenvolupar la creativitat i la imaginació.</p> <p>Reflexionar sobre la importància de tenir tota la informació per conèixer la realitat.</p>
CONTINGUTS	Informació de la imatge
METODOLOGIA	<p>L'alumnat en grups de tres hauran d'escriure la història a partir de la imatge. Aquesta història pot contenir situacions anteriors, presents o futures. Al finalitzar la descripció en el cercle es comentaran totes les històries.</p> <p>Al finalitzar l'activitat es comentarà la situació real de la imatge projectada.</p>
PARTICIPANTS	Alumnat.
TEMPS	50 minuts.
MATERIAL	Projector, paper i bolígrafs.

3. Resolució informal de conflictes

NOM	Reunions informals
ACTIVITAT	
DESCRIPCIÓ	L'activitat consisteix a identificar diferents supòsits en la que dos alumnes estan en conflicte. Aquests conflictes afectaran a la resta de participants del cercle. El cercle a través de diàlegs restauratius hauran de crear possibles solucions.
OBJECTIUS	<p>Aprendre a identificar conflictes.</p> <p>Distingir diverses maneres d'enfrontar-se a un conflicte.</p>

CONTINGUTS	Conflictes. Resolució de conflictes.
METODOLOGIA	La primera fase de l'activitat es realitzarà en gran grup. Ens posarem en cercle i el tutor demanarà l'alumnat quin tipus de conflictes han viscut o quins possibles conflictes creuen que poden tenir. L'objectiu serà crear un llistat de 6 conflictes. A la segona fase, en grups de 6, hauran de resoldre el conflicte identificant la millor manera que per ells i elles es pot donar resposta al conflicte. L'activitat finalitzarà amb un cercle on l'alumnat podrà donar el seu punt de vista sobre els conflictes i la seva resolució.
PARTICIPANTS	Alumnat.
TEMPS	50 minuts.
MATERIAL	Paper i bolígrafs.

NOM	Alternatives
ACTIVITAT	
DESCRIPCIÓ	L'activitat consisteix en la descripció de diferents situacions que hagin viscut a la seva vida, com han actuat en aquell moment, quines conseqüències varen obtenir i quines possibles conseqüències els haguessin agradat obtenir.
OBJECTIUS	Reflexionar sobre les conseqüències dels seus actes. Identificar els actes adequats, experimentant sensació de control i satisfacció.
CONTINGUTS	Recerca d'alternatives
METODOLOGIA	La primera fase es realitzarà de manera individual. Cada alumne haurà de descriure en un paper una situació, la conseqüència de la situació i quines conseqüències els hi hauria agradat obtenir. En cercle es donarà l'oportunitat que cada alumne pugui oferir la seva descripció. La resta d'alumnat podrà intervenir quan tingui un objecte facilitador de la paraula. Aquest objecte el donarà el tutor quan identifiqui possibles situacions que puguin tenir especial rellevància per l'alumnat.
PARTICIPANTS	Alumnat.
TEMPS	50 minuts.
MATERIAL	Full amb tres columnes (actes, conseqüències, alternatives) bolígraf.

4. Conversa restaurativa

NOM ACTIVATAT	Alternatives
DESCRIPCIÓ	L'activitat consisteix en la descripció de diferents situacions que hagin viscut a la seva vida, com han actuat en aquell moment, quines conseqüències varen obtenir i quines possibles conseqüències els haguessin agradat obtenir.
OBJECTIUS	Reflexionar sobre les conseqüències dels seus actes. Identificar els actes adequats, experimentant sensació de control i satisfacció.
CONTINGUTS	Recerca d'alternatives
METODOLOGIA	La primera fase es realitzarà de manera individual. Cada alumne haurà de descriure en un paper una situació, la conseqüència de la situació i quines conseqüències els hi hauria agradat obtenir. En cercle es donarà l'oportunitat de que cada alumne pugui oferir la seva descripció. La resta d'alumnat podrà intervenir quan tingui un objecte facilitador de la paraula. Aquest objecte el donarà el tutor quan identifiqui possibles situacions que puguin tenir especial rellevància per l'alumnat.
PARTICIPANTS	Alumnat.
TEMPS	50 minuts.
MATERIAL	Full amb tres columnes (actes, conseqüències, alternatives) bolígraf.

4.7.2. Activitats amb l'alumnat i les famílies

Al segon trimestre s'introduiran els cercles de diàleg com a mesura per donar a conèixer nous programes (PMAR), detectar necessitats educatives i fomentar el diàleg com a mesura de prevenció.

Aquests cercles aniran destinats d'una banda a l'alumnat dins el Pla d'Acció Tutorial i a les famílies en diferents reunions que es realitzaran al llarg del trimestre.

Amb l'alumnat l'estructura dels cercles de diàleg serà:

Es realitzarà un cercle amb el grup classe per tractar temes on l'alumnat pugui manifestar els seus desitjos, preocupacions, emocions, etc.

Alguns dels temes que s'utilitzaran són:

- Normes d'aula. Utilitzarem la pregunta: "Quines coses es fan perquè puguem aprendre millor?"
- Petits conflictes. Utilitzarem les preguntes amb el grup-classe: Què ha estat? Com us heu sentit? Què es pot fer per millorar la situació?
- Proactivitat. S'utilitzaran diverses preguntes per prevenir situacions que hagin passat fa temps per conèixer com actuar: Que feu si algú us molesta al pati? Què pensau que podeu fer per aprovar aquella assignatura?
- Regular la marxa del grup. S'utilitzaran per comentar la situació del grup-classe quant a rendiment, situació en l'actualitat, proposar canvis, etc.
- Sessions d'avaluació. S'utilitzaran els cercles per comentar la situació quant a l'avaluació de l'alumnat. S'utilitzaran preguntes del tipus: Com us sentiu després de l'avaluació? Què pensau que podeu millorar?

Amb les famílies els cercles s'utilitzaran per donar a conèixer impressions, manifestar preocupacions envers els resultats acadèmics o necessitats educatives, donar a conèixer conflictes...etc., l'objectiu és abordar la situació amb possibles solucions i punts de vista o alternatives per part dels membres del cercle.

4.8. Temporalització

ACTIVITAT	RESPONSABLE	PARTICIPANTS	SET	OCT	NOV	DES
1R TRIMESTRE						
PRESENTACIÓ DEL PROJECTE RESTUTORITZA'T	TUTOR/A	ALUMNAT I FAMÍLIES				
FORMACIÓ DEL PROFESSORAT (Pràctiques restauratives)	TUTOR/A	PROFESSORAT D'ESO				
ESCOLTA ACTIVA (El refugi)	TUTOR/A	ALUMNAT				
ESCOLTA ACTIVA (Les tres urnes)	TUTOR/A	ALUMNAT				
EXPRESSIÓ AFECTIVA I COMUNICACIÓ (Descriure el dibuix)	TUTOR/A	ALUMNAT				
EXPRESSIÓ AFECTIVA I COMUNICACIÓ (La imatge)	TUTOR/A	ALUMNAT				
RESOLUCIÓ INFORMAL DE CONFLICTES (Reunions informals)	TUTOR/A	ALUMNAT				
RESOLUCIÓ INFORMAL DE CONFLICTES (Alternatives)	TUTOR/A	ALUMNAT				
CONVERSA RESTAURATIVA	TUTOR/A	ALUMNAT				

ACTIVITAT	RESPONSABLE	PARTICIPANTS	GEN	FEB	MAR	ABR
2N TRIMESTRE						
FORMACIÓ DEL PROFESSORAT (Pràctiques restauratives)	TUTOR/A	PROFESSORAT D'ESO				
CERCLES DE DIÀLEG (Presentació programa PMAR)	TUTOR/A	ALUMNAT				
CERCLES DE DIÀLEG (Informació famílies)	TUTOR/A	FAMÍLIES				
CERCLES DE DIÀLEG (Normes d'aula)	TUTOR/A	ALUMNAT				
CERCLES DE DIÀLEG (Proactivitat)	TUTOR/A	ALUMNAT				
CERCLES DE DIÀLEG (Regular la marxa del grup)	TUTOR/A	ALUMNAT				
CERCLES DE DIÀLEG (Avaluacions)	TUTOR/A	ALUMNAT				

ACTIVITAT	RESPONSABLE	PARTICIPANTS	ABR	MAI	JUN
3R TRIMESTRE					
CERCLES DE DIÀLEG (general)	TUTOR/A	ALUMNAT			
CERCLES DE DIÀLEG / CERCLES RESTAURATIUS (prevenció conflictes / intervenció)	TUTOR/A	ALUMNAT			
CERCLES DE DIÀLEG (Informació famílies)	TUTOR/A	FAMÍLIES			
CERCLES DE DIÀLEG (general)	TUTOR/A	FAMÍLIES			
CERCLES DE DIÀLEG (Avaluació)	TUTOR/A	ALUMNAT			
AVALUACIÓ DEL PROJECTE RESTUTORITZA'T	TUTOR/A	ALUMNAT, PROFESSORAT I FAMÍLIES			

4.9. Avaluació

L'avaluació del projecte es durà a terme tenint en compte els objectius del mateix i les activitats que es realitzen. El primer objectiu es considerarà assolit una vegada finalitzat i avaluat el projecte.

Com a proposta d'avaluació es tindran en compte els següents indicadors i instruments:

Indicadors	1. Grau de satisfacció del projecte Restutoritza't.
	Utilitzarem la memòria anual per l'Institut de Convivència. Concretament, utilitzarem la pregunta del Qüestionari d'avaluació del Gestib (annex 1). 1. Programes generals que heu emprat aquest curs per millorar la convivència: grau de freqüència d'aplicació i grau de satisfacció (repercussió del programa en la millora de la convivència). Farem de referència al grau de freqüència d'aplicació i el grau de satisfacció de les Pràctiques Restauratives, realitzant una comparativa amb anys anteriors.
Indicadors	2. % d'alumnat absentista a 1r d'ESO 3. % d'alumnat que acaba el curs 4. % d'alumnat que aprova
	Utilitzarem el llistat de faltes diari de l'alumnat del Gestib. Utilitzarem el llistat d'alumnat que finalitza el curs i el llistat d'alumnat matriculat. Utilitzarem el llistat d'alumnat que aprova i el llistat d'alumnat amb assignatures suspeses per realitzar una anàlisi del mateix. A més, es comparem les dades extretes amb anys anteriors.
Indicadors	5. Avaluació de les activitats i sessions
	Al finalitzar cada activitat es farà servir el programa Plickers per realitzar l'avaluació de les sessions.
Indicadors	6. Grau de satisfacció projecte Restutoritza't
	Es faran servir els qüestionaris de satisfacció del projecte que es passaran als destinataris del mateix: 1. Alumnat (annex 2) 2. Famílies (annex 3) 3. Professorat (annex 4)

5. Conclusions

Com hem vist al marc teòric, quant a fracàs i abandonament escolar, les Illes Balears formen una de les comunitats autònomes on existeix una taxa molt superior a la mitjana estatal. Aquesta problemàtica requereix diferents alternatives que puguin ajudar a minvar la situació. De cada vegada, s'incorporen les pràctiques restauratives als centres educatius per ajudar a millorar la convivència i reduir els conflictes.

Un dels objectius principals de les pràctiques restauratives, és reduir l'abandó i l'absentisme escolar a través de la convivència. Aquest, ens ha fet continuar amb la motivació i reflexionar sobre l'objectiu de la nostra proposta: reduir l'abandó i el fracàs escolar a través de la millora de la convivència.

El resultat d'aquesta reflexió ha estat la concreció del projecte Restutoritza't. Tot i que encara no s'ha pogut dur a terme i no hem pogut analitzar els resultats, el projecte Restutoritza't desenvolupa una proposta educativa durant un curs escolar i concreta les diferents actuacions que es poden dur a terme a través del Pla d'Acció Tutorial quant a pràctiques restauratives. Aquest projecte pretén ajudar al procés d'ensenyament de l'alumnat en l'àmbit no només acadèmic, també al personal. Com s'ha pogut veure a la proposta, s'inclou en ella un projecte de formació del professorat i un projecte d'ensenyament-aprenentatge de les pràctiques restauratives per l'alumnat de 1r d'ESO. A més, incorpora com a destinataris a les famílies dels mateixos, ja que les consideram un element clau del seu procés educatiu.

El projecte Restutoritza't, s'emmarca dins un curs acadèmic i un grup-classe de 1r d'ESO. Potser, seria interessant, tenint en compte l'objectiu final de la proposta i una vegada realitzat el projecte, donar continuïtat a aquesta proposta als diferents cursos que formen l'ESO, oferint a l'alumnat diferents estratègies de resolució de conflictes i un espai de reflexió on ells mateixos puguin manifestar les seves preocupacions, situacions, necessitats educatives... al llarg del seu procés educatiu.

A més, consideram la figura del tutor i els agents implicats, elements clau per al desenvolupament de la proposta. Resulten imprescindibles per liderar el plantejament restauratiu i implicar a la resta del professorat al desenvolupament d'aquesta metodologia.

6. Valoracions personals

La societat del segle XXI presenta característiques que donen especial importància al treball en equip i el treball cooperatiu. De cada vegada es dóna més importància dins l'àmbit laboral i personal les competències adients per poder desenvolupar relacions positives amb les persones.

A més, de cada vegada es traspassen les competències educatives i la seva responsabilitat als centres educatius. La incorporació de les famílies dins els centres educatius resulten igual d'imprescindibles, com la implicació dels membres que conviuen als centres educatius, per poder transformar-ho en una comunitat educativa en la qual tots els agents puguin intervenir en l'èxit educatiu de tot l'alumnat i la superació dels conflictes.

Les pràctiques restauratives són una innovadora metodologia que cada vega adquireix més protagonisme dins els centres educatius. Un dels primers plantejaments d'aquest projecte va ser la possibilitat de realitzar una proposta alternativa que ajudés a l'alumnat dins el seu procés educatiu.

Durant la recerca bibliogràfica descobrirem nous objectius que donaven pes a la primera reflexió plantejada. Aquest fet ens va fer madurar la idea del treball de final de màster i poder concretar una proposta general que es pogués incloure a qualsevol centre de secundària. La realització d'aquest treball, ens ha fet reflexionar sobre el protagonisme de la convivència en els centres educatius i la implicació dels docents per arribar a aquest objectiu.

Tot i que es tracta d'una proposta, ens agradaria molt poder dur a terme aquest procés i conèixer els seus resultats. Potser, en un futur no molt llunyà, puguem incloure aquesta proposta dins el Pla d'Acció Tutorial d'un centre de secundària.

7. Referències bibliogràfiques

Albertí, M. i Boqué, M.C. (2015). Hacia una pedagogia restaurativa: superación del modelo punitivo en el ámbito escolar. *Revista de Mediación* 2015. Recuperat el 25 d'abril de 2018 de [https://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/38456905/Revista-Mediacion-15-](https://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/38456905/Revista-Mediacion-15-5.pdf?AWSAccessKeyId=AKIAIWOWYYGZ2Y53UL3A&Expires=1525608599&Signature=o5L8pQoa6dhFspdy8%2BhzMJxkME8%3D&response-content-disposition=inline%3B%20filename%3DHacia_una_pedagogia_restaurativa_su_perac.pdf)

[5.pdf?AWSAccessKeyId=AKIAIWOWYYGZ2Y53UL3A&Expires=1525608599&Signature=o5L8pQoa6dhFspdy8%2BhzMJxkME8%3D&response-content-disposition=inline%3B%20filename%3DHacia_una_pedagogia_restaurativa_su_perac.pdf](https://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/38456905/Revista-Mediacion-15-5.pdf?AWSAccessKeyId=AKIAIWOWYYGZ2Y53UL3A&Expires=1525608599&Signature=o5L8pQoa6dhFspdy8%2BhzMJxkME8%3D&response-content-disposition=inline%3B%20filename%3DHacia_una_pedagogia_restaurativa_su_perac.pdf)

Amer, J. (2013). L'abandonament escolar a les Illes Balears. Perspectiva de deu anys i estat de la qüestió. *Anuari de l'Educació de les Illes Balears* 2013, 480-496. Recuperat el 3 de desembre de 2017 de http://dpde.uib.cat/digitalAssets/255/255171_anuari2013.pdf

Carrasco, P., Galera, R., Cañas, M.C., y Ferrer, T. (2018). Las prácticas restaurativas aplicadas a la educación especial. *Revista CONVIVES*, 36-39. Recuperat el 5 de maig de 2018 de https://drive.google.com/file/d/1I_8HHHq28BmmlaV_rusCUIaxEV7rqJhx/view

De Pablos, E. (2017). *Algunas ideas sobre Prácticas Restaurativas*. Recuperat el 13 d'abril de 2018 de <https://www.universidadviu.es/algunas-ideas-practicas-restaurativas/>

Fiol, M. B. y Vecina, C. (2013). Prácticas restaurativas: construyendo la comunidad desde los centros de enseñanza. *Educació i Cultura: revista mallorquina de Pedagogia*, 24, 213-224. Recuperat el 5 de març de 2018 de <http://www.raco.cat/index.php/EducacioCultura/article/viewFile/275993/363926>

Funes, J. (2016). Abandonar d'hora la formació i el desig d'aprendre. *Anuari de l'Educació de les Illes Balears* 2016. Recuperat el 5 de desembre de 2017 de http://diari.uib.cat/digitalAssets/407/407798_1-anuari_educacio_16.pdf

Hopkins, B. (2011). The restorative classroom. *Using restorative approaches to foster effective learning*. London: Optimus Education. (P.49-90)

Institut d'Avaluació i Qualitat del Sistema Educatiu de les Illes Balears (IAQSE) (2017). *Bones pràctiques per combatre l'absentisme escolar en els centres de secundària de les Illes Balears*. Recuperat el 4 de desembre de 2017 de http://iaqse.caib.es/documentos/documentos/document_5_absentisme.pdf

Institut d'Avaluació i Qualitat del Sistema Educatiu de les Illes Balears (IAQSE) (2018). *Indicadors del sistema educatiu de les Illes Balears 2016*. Recuperat el 25 de maig de 2018 de http://iaqse.caib.es/documentos/indicadors/2016/Informe_indicadors_resultats_2017_2018.pdf

Institut d'Avaluació i Qualitat del Sistema Educatiu de les Illes Balears (IAQSE) (2018). *Indicadors dels resultats 2016*. Recuperat el 4 de desembre de 2017 de http://iaqse.caib.es/documentos/indicadors/2016/Indicadors_2016.pdf

Institut per a la Convivència i l'Èxit escolar (2017). *Millorem la convivència amb les practiques restauratives*. Recuperat el 7 de desembre de 2017 de http://www.caib.es/sites/convivexit/ca/practiques_restauratives/

Hull Center for Restorative Practice (2016). *Restorative Practice in Hull. Finding a better way*. Recuperat el 10 d'abril de 2018 de <http://www.hullcentreforrestorativepractice.co.uk/>

Lozano, A. (2003). Factores personales, familiares y académicos que afectan al fracaso escolar en la Educación Secundaria. *Electronic journal of research in educational psychology*. Recuperat el 3 de desembre de 2017 de <http://www.redalyc.org/html/2931/293152876002/>

Marchesi, Á., & Gil, C. H. (2003). *El fracaso escolar: una perspectiva internacional* (Vol. 206). Alianza Editorial.

Orte, C. & Ballester, L. (2008). El fracàs escolar a les Illes Balears. Elements per a l'anàlisi i la comprensió. *Anuari de l'educació de les Illes Balears 2008*. Recuperat el 3 de desembre de <http://redined.mecd.gob.es/xmlui/bitstream/handle/11162/5751/01220093000030.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Otero Rodríguez, L. (2018). Las prácticas restaurativas en el IES Neira Vilas. *Revista CONVIVES*, 27-33. Recuperat el 5 de maig de 2018 de https://drive.google.com/file/d/1I_8HHHq28BmmlaV_rusCUIaxEV7rqJhx/view
Peligero, A. (2010). *La prevención de la violencia desde el sistema educativo*. Recuperat el 5 de març de 2018 de <https://bibacceda01.ulpgc.es/handle/10553/10786>

Pomar Fiol, M. (2013). Las prácticas restaurativas en la formación inicial de maestros. Una experiencia de aplicación. *Revista Interuniversitaria de Formación del Profesorado*, 27(1). Recuperat el 29 d'abril de 2018 de <http://www.redalyc.org/html/274/27430137006/>

Pulido, R., Martín-Seoane, G., i Lucas-Molina, B (2013). Orígenes de los Programas de Mediación Escolar: Distintos enfoques que influyen en esta práctica restaurativa. *Anales de psicología* 29.2: 385-392. Recuperat el 20 de maig de 2018 de http://scielo.isciii.es/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0212-97282013000200010

Pulido, R. (2008). ¿Es la Justicia Restaurativa una opción real? Análisis comparativo de dos programas de mediación con menores infractores. *Revista de Mediación*, 1, 16. Recuperat el 10 de maig de <http://revistademediacion.com/wp-content/uploads/2013/06/Revista-Mediacion-01-03.pdf>

Rul·lan, V. (2011). *Justicia y Prácticas Restaurativas. Los Círculos Restaurativos y su aplicación en diversos ámbitos*. Tesis de màster no publicada, Fundació Interuniversitaria Iberoamericana.

Schmitz, J., & Chu, M. D. (2012). Creando zonas restaurativas para una convivencia sana y segura. *Instituto Latinoamericano de Prácticas Restaurativas*. Recuperat el 10 de maig de 2018 de http://www.oijj.org/sites/default/files/documental_10121_es.pdf

Wachtel, T. (2013). Definiendo qué es restaurativo. *Revista del Instituto Internacional de Prácticas Restaurativas*. ·Recuperat el 20 de març de 2018 de https://la.iirp.edu/wp-content/uploads/2017/03/Defining-Restorative-Spanish_July-2015.pdf

Wachtel, T. (1999, February). Justicia restaurativa en la vida cotidiana: más allá del ritual formal. *Documento presentado en la Conferencia Reconfigurando las Instituciones Australianas: Justicia Restaurativa y Sociedad Civil*. The Australian National University, Canberra. Recuperat el 20 de març de 2018 de <http://www.iirp.edu/pdf/RJInEverydayLife-Span.pdf>

8. Annexos

Annex 1. Qüestionari per fer la memòria de convivència i inspecció

Memòria Convivència 17-18
Institut per a la Convivència i l'Èxit Escolar

Gràcies per la seva participació. Es recomanable disposar de totes les respostes preparades, abans de contestar el qüestionari, encara que el qüestionari es pot **desar** i reprendre. Per enviar el qüestionari s'ha de pitjar "**finalitzar**" i ja no s'admetrà cap canvi. Es pot rebre per correu electrònic una **còpia** del qüestionari enviat afegint l'adreça que es demanarà en pitjar el botó de "finalitzar". Per facilitar el debat i la preparació de les respostes es pot descarregar el qüestionari aquí.

1. Dades del centre

1. Nom del centre

1. Codi del centre

1. Nombre d'alumnes del centre

1. Illa

- .. Eivissa
- .. Formentera
- .. Mallorca
- .. Menorca

1. Càrrec de la persona que contesta la memòria

- .. Equip directiu
- .. Coordinador de convivència
- .. Altres

1. Any en què es va fa fer la darrera revisió del pla de convivència

- .. No tenim pla de convivència
- .. Abans del 2011
- .. Entre 2011 i fa 2 anys
- .. En els darrers 2 anys
- .. Es revisa anualment i s'actualitza

1. Programes generals que heu emprat aquest curs per millorar la convivència: grau de freqüència d'aplicació i grau de satisfacció (repercussió del programa en la millora de la convivència).

- .. Programes d'acollida de nous alumnes, famílies, docents i no docents
Grau de freqüència d'aplicació

- .. Alt
- .. Mitjà
- .. Baix
- Grau de satisfacció
- .. Alt
- .. Mitjà
- .. Baix
- .. Hem emprat recursos externs
- .. Programes de foment de la cohesió de grups
- Grau de freqüència d'aplicació
- .. Alt
- .. Mitjà
- .. Baix
- Grau de satisfacció
- .. Alt
- .. Mitjà
- .. Baix
- .. Hem emprat recursos externs
- .. Pràctiques restauratives
- Grau de freqüència d'aplicació
- .. Alt
- .. Mitjà
- .. Baix
- Grau de satisfacció
- .. Alt
- .. Mitjà
- .. Baix
- .. Hem emprat recursos externs
- .. Programes d'educació social i emocional
- Grau de freqüència d'aplicació
- .. Alt
- .. Mitjà
- .. Baix
- Grau de satisfacció
- .. Alt
- .. Mitjà
- .. Baix
- .. Hem emprat recursos externs
- .. Programa de mediació entre iguals (alumnes mediadors)
- Grau de freqüència d'aplicació
- .. Alt (més de 15 mediacions realitzades)
- .. Mitjà (entre 5 i 15 mediacions realitzades)
- .. Baix (menys de 5 mediacions realitzades)
- Grau de satisfacció
- .. Alt
- .. Mitjà
- .. Baix
- .. Hem emprat recursos externs
- .. Tutories entre iguals i altres formes d'ajuda entre l'alumnat
- Grau de freqüència d'aplicació

- .. Alt
- .. Mitjà
- .. Baix
- Grau de satisfacció
- .. Alt
- .. Mitjà
- .. Baix
- .. Hem emprat recursos externs
- .. Cibermentors
- Grau de freqüència d'aplicació
- .. Alt
- .. Mitjà
- .. Baix
- Grau de satisfacció
- .. Alt
- .. Mitjà
- .. Baix
- .. Hem emprat recursos externs
- .. Programes pel bon ús de les tecnologies i Internet
- Grau de freqüència d'aplicació
- .. Alt
- .. Mitjà
- .. Baix
- Grau de satisfacció
- .. Alt
- .. Mitjà
- .. Baix
- .. Hem emprat recursos externs
- .. Metodologies educatives avançades: aprenentatge cooperatiu, comunitat d'aprenentatge, projectes, ambients, aprenentatge servei (d'interès comunitari), etc.
- Grau de freqüència d'aplicació
- .. Alt
- .. Mitjà
- .. Baix
- Grau de satisfacció
- .. Alt
- .. Mitjà
- .. Baix
- .. Hem emprat recursos externs
- .. Observacions o altres programes generals emprats

Expliqueu succintament

1. Programes **específics** (plans, activitats, tallers, formació, xerrades...) que heu emprat aquest curs per millorar la convivència: grups on s'han implementat, recursos externs i grau de satisfacció (repercussió del programa en la millora de la convivència)

- .. Previsió, detecció i intervenció en bullying i cyberbullying
 - Grau de freqüència d'aplicació
 - .. Alt
 - .. Mitjà
 - .. Baix
 - Grau de satisfacció
 - .. Alt
 - .. Mitjà
 - .. Baix
 - .. Hem emprat recursos externs (ibjove, policia tutor, palmaeduca, pla director, altres entitats...)
- .. Foment de la igualtat i prevenció de la violència de gènere
 - Grau de freqüència d'aplicació
 - .. Alt
 - .. Mitjà
 - .. Baix
 - Grau de satisfacció
 - .. Alt
 - .. Mitjà
 - .. Baix
 - .. Hem emprat recursos externs (ibjove, policia tutor, palmaeduca, altres entitats...)
- .. Respecte a la diversitat sexual, prevenció de la homofòbia
 - Grau de freqüència d'aplicació
 - .. Alt
 - .. Mitjà
 - .. Baix
 - Grau de satisfacció
 - .. Alt
 - .. Mitjà
 - .. Baix
 - .. Hem emprat recursos externs (ibjove, ben amics, palmaeduca, altres entitats...)
- .. Prevenció de l'abús sexual
 - Grau de freqüència d'aplicació
 - .. Alt
 - .. Mitjà
 - .. Baix
 - Grau de satisfacció
 - .. Alt
 - .. Mitjà
 - .. Baix
 - .. Hem emprat recursos externs (ibjove, RANA, UTASI, palmaeduca, altres entitats...)
- .. Foment de l'oci saludable i prevenció d'addiccions i drogodependències
 - Grau de freqüència d'aplicació
 - .. Alt
 - .. Mitjà
 - .. Baix
 - Grau de satisfacció
 - .. Alt
 - .. Mitjà
 - .. Baix

- .. Hem emprat recursos externs (PADIB –Consell Insular-, palmaeduca, ibjove, altres entitats...)
- .. Foment de la interculturalitat i prevenció del racisme, xenofòbia
 - Grau de freqüència d'aplicació
 - .. Alt
 - .. Mitjà
 - .. Baix
 - Grau de satisfacció
 - .. Alt
 - .. Mitjà
 - .. Baix
 - .. Hem emprat recursos externs (ibjove, mediadors interculturals, palmaeduca, altres entitats...)
- .. Cooperació i solidaritat
 - Grau de freqüència d'aplicació
 - .. Alt
 - .. Mitjà
 - .. Baix
 - Grau de satisfacció
 - .. Alt
 - .. Mitjà
 - .. Baix
 - .. Hem emprat recursos externs (Fons de cooperació, “Viu la cultura”, Creu Roja, ONG, altres entitats...)
- .. Observacions o altres programes específics emprats

Expliqueu succintament

1. Coeducació

- .. En el centre, hem inclòs la coeducació en els objectius curriculars.
- .. Disposem de material didàctic amb perspectiva d'igualtat i amb un ús no sexista del llenguatge i la imatge.
- .. Hem detectat i eliminat materials didàctics que no estaven basats amb una perspectiva d'igualtat o amb un ús sexista del llenguatge i la imatge
- .. Hem sensibilitzat mitjançant campanyes i tallers a les AMIPA sobre les diferents formes de violències contra les dones.
- .. Hem sensibilitzat mitjançant campanyes i tallers a l'alumnat sobre les diferents formes de violències contra les dones.
- .. Hem organitzat actes commemoratius
- .. 8 de març, dia Internacional de les Dones
- .. 25 de novembre, dia Internacional Contra la Violència Masclista.
- .. 23 de setembre, dia Internacional contra l'Explotació Sexual i el Tràfic de Dones, Nens i Nenes.

1. Participació de la comunitat educativa: principals mecanismes de participació i grau d'assoliment per sectors (Es demana una reflexió sobre en quin grau s'ha aconseguit la participació i en quina mesura ha repercutit en la millora de la convivència)

1. Mecanismes de participació de l'alumnat (Indicar quins empreu, per exemple: junta de delegats, associació d'estudiants, consells d'estudiants, comissió de convivència, alumnat actiu, organització de festes...)

Grau de assoliment

- .. Alt
- .. Mitjà
- .. Baix

1. Mecanismes de participació de les famílies (Indicar quins empreu, per exemple: comissió de convivència, pares i mares delegats, escola de pares i mares, AMIPA activa, projectes comunitaris, jornades lúdiques o de treball, altres)

Grau de assoliment

- .. Alt
- .. Mitjà
- .. Baix

1. Mecanismes de participació dels docents en la millora de la convivència (Indicar quins empreu, per exemple: docents tutors, claustres participatius, alt grau d'implicació en els projectes, jornades lúdiques i altres actuacions per la millora del benestar docent, etc.)

Grau de assoliment

- .. Alt
- .. Mitjà
- .. Baix

1. Mecanismes de participació de l'entorn educatiu (Indicar quins empreu, per exemple: voluntariat, projectes solidaris, centre de salut, treball en xarxa, implicació amb el barri/poble, etc.)

Grau de assoliment

- .. Alt
- .. Mitjà
- .. Baix

1. Mesures organitzatives

Quines mesures d'organització de centre de les següents empreu per afavorir un bon clima i millorar la convivència?

1. Metodologia pedagògica

- .. Aprenentatge cooperatiu
- .. Treball per projectes
- .. Cercles
- .. Carnet per punts
- .. Ensenyar habilitats per conviure com a contingut integrat al currículum i avaluable
- .. Altres (Indicar quines)

1. Organització d'espais

- .. Aula de convivència
- .. Espai de mediació
- .. Recons, ambients...
- .. Organització del pati
- .. Distribució d'aules amb criteris per a la millora de la convivència
- .. Altres (indicar quines)

1. Organització de la comissió de convivència

A quin departament o especialitat pertany el/la coordinador/a de convivència?

De quantes hores setmanals disposa el/la coordinador/a de convivència?

- .. 3 o més
- .. 2
- .. 1
- .. 0

Amb quina freqüència s'ha reunit la comissió de convivència (amb tots els seus membres)?

- .. Anual
- .. Trimestral
- .. Mensual
- .. Setmanal

Amb quina freqüència s'ha reunit la comissió de convivència (només els docents)?

- .. Anual
- .. Trimestral
- .. Mensual
- .. Setmanal
- .. Més d'un cop setmanal

La valoració que feu del funcionament i actuacions de la comissió de convivència és

- .. molt bona
- .. bona
- .. regular
- .. dolenta

1. **Coeducació**

- .. Tenim agent de coeducació o coordinador/a de coeducació
- .. Pertany a la comissió de convivència

- .. Pertany al consell escolar
 - .. És la mateixa persona que s'encarrega de la coordinació de convivència
- Observacions

1. **Formació:** S'ha realitzat formació en convivència, al vostre centre, aquest curs escolar?

.. Sí

.. Dirigida al professorat (Especificar quina)

.. Dirigida a l'alumnat (Especificar quina)

.. Dirigida a les famílies (Especificar quina)

.. No

S'han detectat necessitats formatives en matèria de convivència al vostre centre per al curs vinent?

.. Sí (Especificar quines)

.. No

1. Estadística respecte a les mesures de correcció

1. Nombre total d'amonestacions (no només de sancions)

1. Nombre total d'expulsions del centre

1. Nombre total d'alumnes expulsats del centre

1. Nombre total d'expulsions del centre amb conformitat

1. Nombre total d'expedients disciplinaris incoats

1. Nombre total de resolucions per conformitat

1. Quins protocols heu iniciat al llarg d'aquest curs?

.. Presumpte assetjament (Especificar quants)

Quants han estat valorats com assetjament?

Dels protocols valorats com assetjament, quants s'han tancat positivament?

Quants estaven relacionats amb alumnat

Discriminació a alumnat NESE

Discriminació masclista / per raó de gènere

Discriminació cultural o religiosa

Discriminació per orientació sexual, identitat o expressió de gènere

Discriminació per Aspecte físic

Altres

Quants protocols d'assetjament han tengut conductes relacionades amb

Abús sexual?

Ciberassetjament?

Denúncia a la policia o fiscalia

Altres?

Quants d'alumnes ofensors/es (agressors/es) tenien diagnòstic NESE?

.. RUMI registre unificat maltractament infantil (Especificar quants)

.. Absentisme (Especificar quants)

.. Trans (Especificar quants)

.. Altres (Especificar quins)

1. Avaluació de la convivència

1. Heu emprat alguna eina per avaluar la convivència aquest curs?

- SÍ (indicar quines, per exemple, qüestionaris, observacions, reunions, registres, sociograma CESC...)

- NO

1. La valoració que feu de...

la convivència global –professorat, alumnat, famílies, personal no docent– al centre és

- molt bona
- bona
- regular
- dolenta

les relacions entre professors i alumnes és

- molt bona
- bona
- regular
- dolenta

les relacions entre els alumnes és

- molt bona
- bona
- regular
- dolenta

les relacions entre els professors és

- molt bona
- bona
- regular
- dolenta

les relacions amb les famílies és

- molt bona
- bona
- regular
- dolenta

1. Valoració global de la convivència

Fortaleses del centre respecte la convivència

Propostes de millora per al proper curs [possibles àmbits d'actuació: a) centre, aula, entorn... b) prevenció, intervenció, resolució...]

Necessitats del centre per afavorir les vostres propostes de millora

--

Annex 2. Qüestionari de satisfacció del projecte Restutoriza't (alumnat)

Aquest qüestionari té la finalitat de recollir la teva opinió sobre alguns aspectes del projecte Restutoriza't.

Per favor contesta amb sinceritat.

Les teves respostes són molt importants, ja que es pretén conèixer el grau de satisfacció de l'alumnat amb el projecte desenvolupat.

A continuació, et demanem que marquis amb un cercle la puntuació que millor reflecteixi la teva valoració sobre cadascuna de les preguntes, entenent que l'1 indica gens satisfet/a i el 10 molt satisfet/a. Si t'equivoques t'atxa la resposta amb una "X" i marca-la de nou amb un cercle. Quan no tinguis suficient informació per opinar deixa la resposta en blanc.

Gràcies

Grup:

Sexe:

Satisfacció Projecte Restutoriza't. Alumnat.										
1. Valora com són de motivadores les activitats proposades pel tutor/a.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2. Valora el coneixement adquirit envers el projecte.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
3. Les activitats desenvolupades han afavorit un adequat clima de convivència?	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
4. Com valores la forma del tutor/a per realitzar el projecte?	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
5. Com valores el temps dedicat a les sessions del projecte?	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
6. Valora el grau en què el projecte ha fet que desenvolupis estratègies per resoldre conflictes.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
7. Valora el grau en què el projecte ha fet que el teu desenvolupament acadèmic hagi millorat.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
8. Valora el grau de satisfacció global del projecte	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Observacions, suggeriments, propostes de millora										

Annex 3. Qüestionari de satisfacció del projecte Restutoritza't (famílies)

Aquest qüestionari té la finalitat de recollir la teva opinió sobre alguns aspectes del projecte Restutoritza't.

Per favor contesta amb sinceritat.

Les teves respostes són molt importants, ja que es pretén conèixer el grau de satisfacció de l'alumnat i la seva família amb el projecte desenvolupat.

A continuació, et demanem que marquis amb un cercle la puntuació que millor reflecteixi la teva valoració sobre cadascuna de les preguntes, entenent que l'1 indica gens satisfet/a i el 10 molt satisfet/a. Si t'equivoques t'atxa la resposta amb una "X" i marca-la de nou amb un cercle. Quan no tinguis suficient informació per opinar deixa la resposta en blanc.

Gràcies

Grup:

Sexe:

Satisfacció Projecte Restutoritza't. Famílies.										
Valora la informació rebuda sobre el projecte Restutoritza't	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Valora com són de motivadores les activitats proposades pel tutor/a.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Com valora la comunicació amb el tutor/a del seu fill/a quant al projecte desenvolupat?	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Com valores la forma del tutor/a per realitzar el projecte?	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Com valores el temps dedicat a les reunions del projecte?	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Valora el grau en què el projecte ha fet que el/la seu/va fill/a generi estratègies per resoldre conflictes.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Valora el grau en què el projecte ha fet que el/la teu/va fill/a hagi millorat el seu desenvolupament acadèmic.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Valori la notificació puntual de les conductes contraries o perjudicials per a la convivència realitzades pel seu/va fill/a.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Valora l'ambient general de convivència i relacions entre les persones del projecte.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Valora el grau de satisfacció global del projecte	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Observacions, suggeriments, propostes de millora:										

Annex 4. Qüestionari de satisfacció del projecte Restutoritza't (professorat)

Aquest qüestionari té la finalitat de recollir la teva opinió sobre alguns aspectes del projecte Restutoritza't.

Per favor contesta amb sinceritat.

Les teves respostes són molt importants, ja que es pretén conèixer el grau de satisfacció del professorat amb el projecte desenvolupat.

A continuació, et demanem que marquis amb un cercle la puntuació que millor reflecteixi la teva valoració sobre cadascuna de les preguntes, entenent que l'1 indica gens satisfet/a i el 10 molt satisfet/a. Si t'equivoques t'atxa la resposta amb una "X" i marca-la de nou amb un cercle. Quan no tinguis suficient informació per opinar deixa la resposta en blanc.

Gràcies

Grup d'ESO (1r, 2n, 3r, 4t):

Sexe:

Satisfacció Projecte Restutoritza't. Famílies.										
Valora la informació rebuda sobre el projecte Restutoritza't	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Com valora la formació quant a pràctiques restauratives realitzades en el centre?	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Valora com són de motivadores les activitats proposades pel coordinador del projecte.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
En quin grau considera que la formació respon a les necessitats reals del centre?	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Com valores el temps dedicat a la formació rebuda?	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
En el cas que siguis professor del grup de 1r d'ESO destinatari del projecte, com valora la satisfacció respecte a l'evolució personal i acadèmica del grup?	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Globalment, com valora l'ambient de convivència i relacions entre les persones del centre?	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Valora el grau de satisfacció global del projecte	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Observacions, suggeriments, propostes de millora:										